

18

PÄHISEADUSLIK ASSAMBLEE
KAHETEISTKÜMNES ISTUNG
29. november 1991

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, palun istuge oma kohtadele, alustame järjekordset Pähiseadusliku Assamblee istungit. Kohaloleku kontroll, palun. Kohal on 25 assambleeliiget. Nädal aega tagasi jäi pooleli kolmas lugemine. Täna on redaktsioonitoimkonna poolt meile välja jagatud järjekordne uus redaktsioon pähiseaduse eelnõust ja meil on võimalus selle alusel tööd jätkata. Palun, kas assambleeliikmetel on teisi ettepanekuid tänase tööpäeva korraldamise osas kui see, et me jätkame kolmandat lugemist? Juhatus ettepanek on selline, et me ka täna kuulaksime kõigepealt ära redaktsioonitoimkonna esimehe pr. Lia Hänni ettekande. Võimalik on pr. Hännile esitada küsimusi, arutelu ei avata, sõna võtta ei saa ja pärast pr. Lia Hänni ettekande ärakuulamist jätkub töö teematoimkondades. Kella kahest kella kolmeni on lõuna ja pärast lõunat jätkab Assamblee üldkoguna. Juhatus istungil me leppisime kokku ka nii, et võimalik on esitada apellatsioonid vaid kella kaheni, seega peaksid teematoimkonnad töötama selliselt, et nad jõuaksid formuleerida oma apellatsioonid kella kaheks. Need tuleks siis esitada redaktsioonitoimkonnale.

Niisiis, kõigepealt saab sõna redaktsioonitoimkonna esimees pr. Lia Hänni. Palun.

L.Hänni: Austatud juhatus head kolleegid! Redaktsioonitoimkonna poolt on tänaseks ette valmistatud kaks materjali. Kõigepealt pähiseaduse eelnõu uus redaktsioon ja samuti tabel nendest ettepanekutest, mis jäig menetlusse eelmisest nädalast, ja nendest ettepanekutest, mis lisandusid eelmise assamblee istungi käigus ja selle nädala jooksul kuni kolmapäevani. Lubage, et ma annan teile ülevaate nendest muudatustest, mis on eelnõusse sisse viidud, võrreldes eelmise nädala versiooniga. Kõigepealt preambula on jäänud samaks, nagu ta kujunes välja teisel lugemisel toimunud hääletamiste tulemusena, kugi redaktsioonitoimkonnale laekusid praegu kaks ettepanekut preambula

muutmiseks, härradelt Salumilt, Runnelilt ja Sirendilt, mille te laieat tabelist. Redaktsioonitoimkond ei lugenud, ei pidanud praegu põhjendatuks hakata preambulas jällegi muudatusi tegema.

Esimene peatükk "Üldsätted". Siin on praegu üleval veel mitu probleemi. Käigepealt § 1 osas alustasime eelmine kord juba arutelu hr. Hain Rebase ettepaneku suhtes. Hr. Hain Rebas tegi ettepaneku lisada § 1 teisele lõikele: "Kellelgi ei ole õigust kirjutada alla Eesti Vabariigi loovutamise aktile". Redaktsioonitoimkond on endiselt seisukohal, et § 1 ei vaja sellist lisandust ja et kaks olemasolevat sätet sellest §-st ütleavad ära mõtte, mis on ka hr. Hain Rebase ettepanekus. Nüüd teine paragrahv: "Eesti maa-ala on lahutamatu tervik" ja Eesti piiri kohta. See säte ei ole olnud saalis väga põhjalikul arutelul, aga antud paragrahvi kohta on laekunud mitmeid ettepanekuid ekspertidelt ja samuti on tabelisse kantud pr. Ülle Aaskivi ettepanek sõnastada see paragrahv ümber. Ekspertide vastuväited praegusele sõnastusele seisnesid selles, et sellisel kujul ei ole see juriidiliselt korrektne, kuna Eesti piir ei ole määratud ainult Tartu rahu ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega, vaid Eesti merepiir määratakse rahvusvahelise õiguse, rahvusvaheliste konventsioonide alusel Eesti riigi enda ühepoolsete otsustega. Redaktsioonitoimkonnas oli tõsiselt kaalumisel võimalus jätta välja teine lõik §-st 2, see tähendab piirduda § 2 sellise kujuga, nagu ta oli 1938. aasta põhiseaduses. Kuid arvestades praegust olukorda ja Eesti piiride õiguslikku reguleerimatust või praktilist reguleerimatust, me siiski lugesime, et vähemalt põhimõtte, kuidas piiriküsimus meie seisukohast vaadates peaks lahenduma, peaks olema § 2 sisse kirjutatud. Ja nende võimaluste kaalumise tulemusena me pakumegi teile alternatiivse sõnastuse: "Eesti piir määratakse kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja kehtivate riikidevaheliste piirilepingutega". See rõhutab veel kord, et Eesti loeb rahvusvahelisest õigusest lähtuvat reguleerimist ainuvõimalikuks ja on ka nimetatud kehtivad riikidevahelised piirilepingud, milleks on Tartu rahuleping ja Eesti-Läti piiri leping.

Nüüd § 3 oli eelmises eelnõuvariandis pikem, siin olid

veel lisatud kaks sätet - keegi ei või end vabandada seaduse mittetundmisega ja Eestis on kohustuslikud täitmiseks ainult avaldatud seadused. Praegu on need välja jäetud ja põhjenduseks oli see, et üldsätted kui väga üldised ja printsipiaalsed normid, mis kuuluvad edaspidi muutmisele ainult rahvahääletuse teel, peaksid omama ka ühtset kaalu ja me leidsime, et nende sätete kaal ei ole samaväärne nagu teistel sellel peatüki sätetel. Samuti norm, et Eestis on kohustuslikud täitmiseks ainult avaldatud seadused, on hiljem sisse kirjutatud seadusandluse peatükki, kus on kirjas kord, kuidas ja millal avaldatakse Eestis vastuvõetud seadused.

§ 4, mille pealkirjaks võiks olla "Eesti Vabariigi kodanondsuse alused". Selle paragrahvi sätete õiguslik analüüs näitas, et siin on veel ikkagi mitmeid probleeme. Üks probleem seisnes selles, et eelmises formuleeringus, kui me ütlesime, et Eesti Vabariigi kodanikud, kes on lahkunud võõrriigi anneksiooni ja okupatsiooni tõttu, säilitavad kodanondsuse, siis oli see tõlgendatav kui Eesti Vabariigi kodanondsuse säilitamine tingimusteta, isiku enda soovi arvestamata. Ma jõudsin järeldusele, et selline määratlus võib põhjustada raskusi väliseestlastele, kes on juba mõne teise riigi kodanikud, ja juhul, kui nende asukohamaa ei võimalda kahekordset kodanondsust, siis võiks nendel tulla näiteks raskusi riigiametites töötamisega ja me pehmendasime seda sätet, formuleerides selle järgmiselt: "need Eesti Vabariigi kodanikud ja nende järglased võivad säilitada Eesti kodanondsuse", mis annab inimesele endale otsustusõiguse.

Nüüd eelmises tekstis olnud säte selle kohta, et igal eestlasel on õigus elama asuda Eestisse ja omandada Eesti kodanondsus, lähem analüüs näitas, et siin on tegelikult kirjas kaks erinevat põhimõtet. Nimelt see, et igal Eesti rahvusest isikul on õigus asuda elama Eestisse, mis otseselt ei ole seotud kodanondsusega. Ja teine mõte, et igal Eesti rahvusest isikul on õigus omandada Eesti kodanondsus. Me arvasime, et esimene mõte, õigus elama asuda Eestisse, on seda väärt, et ta formuleerida eraldi paragrahvina ja praeguses eelnõus see nii ongi. Nüüd teine mõte, et igal Eesti rahvusest inimesel on õigus omandada Eesti

Vabariigi kodakondsust. Siin tekkis meil küsimus, et sel kujul formuleerituna laieneb veelgi võimalik kahekordse kodakondsusega isikute ring, kuna sellisest formuleeringust ei tulene nõue elama asuda Eestisse. Iga eestlane, ükskõik kus ta on, võib omandada Eesti Vabariigi kodakondsuse. Üldjuhul, kui ei ole tegemist sünnijärgse kodanikuga, peaks olema põhimõtteks, et kodanikuks saamine toimub naturalisatsiooni kaudu. Naturalisatsiooni tingimusi võib loomulikult leevendada eesti rahvusest isikute jaoks, nagu seda tegi 1938. aasta kodakondsusseadus, aga päriselt ära jätta ja võtta isikuid, kes nimetavad end eestlasteks, tingimusteta kodanikeks, seda redaktsioonitoimkond ei pidanud piisavalt argumenteerituks.

Te ei leia praegusest eelnõust § 5, mis sisaldas mõtte, et maa ja kõik Eesti Vabariigi territooriumil asuvad loodusvarad on Eesti rahvuslik rikkus. Seadus tagab tervisliku elukeskkonna kaitse ja loodusvarade säästliku kasutamise. Selle sätte teise poole mõte tervisliku elukeskkonna kaitsest on nüüd üle kantud teise peatüki jameil tekkis raskusi, et lahti mõtestada sätte esimese poole niisugune juriidiline toime, kuigi redaktsioonitoimkond analüüsis üsna põhjalikult härra Sirendi ettepanekut, mis pikendab nende väärtuste loetelu, mida me loeme Eesti rahvuslikuks rikkuseks. Leidsime, et siiski praegu pakutud lahendus ei ole juriidilise normi mõttes korrektne ja me ei leidnud muud võimalust, kui proovida seda teed, et praegu see säte välja jätta. Meie põhiseaduse eelnõu kaotab selletõttu palju või siis, kui ta uuesti sisse kirjutada, siis igal juhul juba kujul, mis on juriidiliselt täpsem ja mille mõte on selgem, kui ta praegu on.

Nüüd on kõik ettepanekute kohta, mida on teinud redaktsioonitoimkond esimese peatüki sätete osas. Nüüd jõuame teise peatüki juurde. Selle peatüki paragrahvidest on ligikaudu pooled läbi teinud suuremad või väiksemad muudatused, lisandunud on kolm paragrahvi ja ma nüüd annaksin teile ülevaate tähtsamatest muudatustest ja ka põhjendaksin redaktsioonitoimkonna seisukohta parandusettepanekute suhtes. Kõigepealt § 15 osas oli laekunud hr. Sirendi ettepanek täiendada loetelu: "kedagi ei tohi tema

nõusolekuta allutada meditsiinilistele või teaduslikele ega muudele katsetele". Me ei suutnud välja mõelda, millised need muud katsed võiksid olla, kes neid võiks veel teostada ja selletõttu me ei lisanud seda täiendust "ega muudele katsetele".

§ 18. Siin on toimunud täpsustus, kus on arvestatud hr. Runneli ettepanekut. Nimelt ta tegi ettepaneku lisada: "igal inimesel on õigus vabalt saada ning levitada". Eelmises redaktsioonis oli: "õigus vabalt levitada informatsiooni". Me arvame, et see täiend on oluline ja toetasime seda.

§ 20. Siin oli eelmises redaktsioonis säte erandite tegemise kohta ja oli kirjas, et erandeid võidakse teha kohtu loal kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Me leidsime, et ilmselt sellisel kujul see loetelu ei ole ammendav, neid vajadusi erandeid teha võib olla veelgi. Näiteks kuritegevuse vastu võitlemises ja seetõttu me pidasime otstarbekaks, et täpsemad piirangud edastatavate sõnumite salastatusele oleksid määratletud seadusega, kuna põhiseaduses selle loetelu andmine praegu on raskendatud.

Eelmisest assamblee istungist jäi meil menetlusse teise toimkonna ettepanek, et põhiseaduses peaksid olema sätestatud garantiid Eestis elavate isikute ja kodanike majanduslikule tegevusele ja selle ettepaneku realisatsioonina ongi praegu sattunud eelnõusse §22, mis ütleb, et kõigil on õigus seadusega sätestatud alustel ja korras tegeleda ettevõtlusega ning koonduda tulunduslikesse ühingutesse ja liitudesse. Lisandunud on ka § 25 ja siin me arvestasime assamblee eksperdi prof. Rebase tungivaid ettepanekuid, et põhiseadus peaks tagama privaatsuse kaitse, kellegi isiklikku või perekonnaellu ei tohi meelevaldselt sekkuda. Niisuguse sekkumise vastu on õigus seaduse kaitsele.

See on uus säte. § 26 osas olid redaktsioonitoimkonnas vaidlused, mille me pidasime vajalikuks tuua teie ette. Nimelt säte, et riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduslikes koolides õppemaksu ei ole, leidis toimkonna osade liikmete poolt kriitikat kui liialt piirav koolidele, kus juba praegu osa õppeaineid niiöelda lastevanemate toetusel. Jätsime teie otsustada, kas on

vaja põhimõtet, et igal juhul on üldhariduslikes koolides õppimine õppemaksuta, põhiseaduslikult sätestatud või ei.

Lisandunud on ka § 31, mis annab õiguse tutvuda riigi omavalitsustes hoitavate isikuandmetega. Me arvasime, et õigusriigi põhimõtetest lähtudes peaks selline õigus olema põhiseaduslikult fikseeritud.

Nüüd § 32. See on endine §35 1. lõige, kus oli kirjas, et igal kodanikul on liikumise ja elukoha valiku vabadus. Arvestades praegu rahvusvahelises õiguses aktsepteeritud põhimõtteid, peaks see õigus olema kõigil isikutel, kes seaduslikult viibivad antud riigi territooriumil ja see õigus on kirja pandud ka mitmetes rahvusvahelistes konventsioonides. Redaktsioonitoimkond leidis, et antud norm võiks olla meil põhiseaduslikult sätestatud, mis teeb lihtsamaks Eesti ühinemise rahvusvaheliste inimõigusealaste konventsioonidega. Nii et meie formuleeringus kõlab siis paragrahv järgmiselt: "... igaühel, kes viibib seaduslikult Eestis, on liikumise ja elukoha valiku vabadus. Seda vabadust võidakse kitsendada ainult seaduses sätestatud alusel ja korras".

Siinkohal tahaksin me teha ühe üldisemat laadi märkuse, mis puudutab antud sätte teist lauset, aga ka muid 2. peatüki sätteid, kus on jäädud formuleeringu juurde" seadusega sätestatud alusel ja korras, loetlemata täpselt piiranguid. See peaks olema ideaal, aga antud juhul redaktsioonitoimkond ka ajapuudusel ei jõudnud väga põhjalikult läbi töötada kogu temaatikat ja meil oleks palve teisele toimkonnale veel kord põhjalikult arutada kõiki reservatsioonid, mis on 2. peatüki sätetes ja analüüsida, kas need kõik on vajalikud ja kas nendes paragrahvides, kus reservatsioonid ei ole täpselt nimetatud, ei tuleks neid siiski loetleda.

Nüüd § 33. Kui te mäletate, seda paragrahvi on assamblee arutanud ja ka hääletanud, kuid siin redaktsioonitoimkond ei jäta oma jonnid. Me ikkagi leiame, et kodaniku vabadus valida tegevusala, töökohta ja elukutset, ei ole absoluutne vabadus, et siin võib seadus seada piiravaid tingimusi. Ka teiste maade põhiseaduste vastavate sätete analüüs kinnitas seda veendumust ja

samuti konsulteerimine ekspertidega.

§ 37. See säte on olnud samuti arutelul mitmel assamblee istungil. Ta on murelapseks siinamaani, sest selle paragrahvi osas on ka praeguseks laekunud ettepanekuid, näiteks meile laekus hr. Vooglaiu analüüs, kus oli üsna kriitiliselt hinnatud praegu olemasolevat formuleeringut, aga ei olnud omapoolset ettepanekut, kuidas siis oleks täpsem sõnastada. Mõte, mis puudutab just töö- ja elukeskkonna kaitset ja inimese õigusi tervislikule elukeskkonnale. Meile laekus hr. Raigi ettepanek sõnastada ümber see paragrahv, kuid redaktsioonitoimkond leidis, et pakutav alternatiiv ei ole samuti täiuslik ja ühe ebatäiusliku formuleeringu asendamine teise ebatäiuslikuga ei ole põhjendatud.

Nüüd § 38 osas oli laekunud V toimkonna ettepanek täiendada seda paragrahvis mõttega: "Eesti Vabariigi iseseisvuse kaitsmine ja põhiseadusliku riigikorra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslik vastuhakkamine on Eesti iga kodaniku põhiseaduslik õigus". Arutelu selle mõtte viimiseks põhiseaduse eelnõusse algas eelmisel istungil. Me ei jõudnud ühesele lahendusele, sest siin haakuvad omavahel õiguste peatüki ja peatüki "Rahvas" viimane paragrahv, kus on see formuleeritud rahva õigusena. Redaktsioonitoimkond, kaaludes poolt- ja vastuargumente, leidis siiski, et õigem oleks nimetatud mõte jätta rahva peatükki ja seetõttu ei ole ka V toimkonna ettepanekut teises peatükis arvestatud.

§ 40, ei vabandust, enne veel 38-st. Unustasin teie tähelepanu juhtimast ühele otsustusele, mis on toimunud selles paragrahvis. Nimelt on täiendatud loetelu, "kellel on kohustus hüvitada elu- ja looduskeskkonnale tekitatud kahju" ja sellesse loetelusse on lisatud asutused ja ettevõtted.

§-s 40 on samuti täpsustus, reservatsioonide osas ja on öeldud, et õigust saada informatsiooni riigi ja omavalitsusasutustelt võib piirata seadusega sätestatud korras äri- ja riiklike saladuste kaitseks. Nii et ärisaladused on lisandunud.

§ 46. Siin oli eelmises redaktsioonis veel võimalus, et kui inimõigusi on rikutud, võib pöörduda õiguskantsleri ja kohtu

poole. Arvestades seda, kuidas on õiguskantsleri institutsioon lahendatud meie põhiseaduse eelnõus, me leidsime, et õigem on antud punktist õiguskantsler siiski välja jätta, sest õiguskantsler peaks tegelema juhtudega, kui on tegemist inimõiguste süstemaatilise rikkumisega, nagu see tuleb välja õiguskantslerit käsitlevast §-st 33, ja kodanike isiklikud pöördumised võiks siiski käia kohtu kaudu. Vastasel korral me loome õiguskantslerile võimatult suure töökoorma, millega ta ilmselt toime ti tule.

3. peatükk. Selles peatükis oli problemaatiline peatüki viimane paragrahv, praeguses numeratsioonis §52. Kuidas sõnastada rahva õigus vastuhakule. Siin oli meil laekunud ka härra Lauri Vahtre ettepanek, et peaks olema kindlasti täpsustatud: "vägivaldsele muutmise katsele". Me leidsime, et väljend vägivaldne muutmise sisaldab endas ka muutmise katset kui algusfaasi. Sellist täpsustust me ei pidanud vajalikuks. Küll aga pidasime me vajalikuks täpsustada mõtet, et rahval on see õigus. Aga see õigus tekib siis, kui muud vahendid ei ole rakendatavad. See tähendab, kui põhiseaduslikud vahendid riigi kaitseks, milleks on kaitsejõud ja muud riigivõimu institutsioonid, on võimetud. Selle täpsustuse lisamist pidasime vajalikuks just seetõttu, et vältida omakohtu põhiseaduslikku sätestamist. Meid tegi ettevaatlikuks ka see, et teistes põhiseadustes, mida me jõudsimme uurida, leidsime me vastavasisulise sätte Saksa põhiseadusest, kus see õigus oli ka koos reservatsiooniga. Nii et praegu on ta siis sellisel kujul: "Rahval on õigus põhiseadusliku riigikorra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslikult vastu hakata, kui muud vahendid ei ole rakendatavad."

Peatükk "Riigivanem". Ma küsin igaks juhuks üle, kas teie käes olevates eelnõudes on §54 10. lõige ka maha kriipsutatud. Kui ei, siis paluka seda teha, see on enesekohane viide. Eksperdid tegid meile selgeks, et see on juriidiliselt äärmiselt ebakorrektn. Selle peatüki kohta oli toimkonnale laekunud IV toimkonnalt ettepanek sõnastada § 56, täpsustada seda ja lisada, et riigivanemaks võib kandideerida Eesti Vabariigi sünnijärgne kodanik. Seda ettepanekut toimkond ei toetanud. Riigivanema peatüki

§-st 58, kus enne sisaldus ka riigipea ametivande tekst, jätsime vandeteksti välja ja leidsime, et selle õigem koht oleks seaduses, mis on spetsiaalselt kehtestatud riigipea kohta.

§ 58 viimase lõike osas on probleem, kui pikk peaks olema ikkagi aeg, mille juhul toimuvad Riigikogu valimised. Praegu on see ajavahemik 50 päeva ja oli kaalutlusi, mis näitasid, et selline ajavahemik võib olla liiga pikk. Nii et see on lihtsalt ettepanek toimkodadele veel kord kaaluda, kas mitte lühendada aega, mille jooksul peavad toimuma riigivanema valimised.

§ 61 osas on jäetud üks lõik välja, nimelt: riigivanem peab olema tsiviilisik. §-s 120, mis käsitleb riigikaitset ja väidab, et tegevteenistuses sõjaväekohuslane ei tohi olla riiklikes ametites. Me leidsime, et seda, et riigivanem ei saa samaaegselt olla tegevteenistuses sõjaväelane, tuleb § 120 kaudu juba välja. Siin ei ole vaja seda eraldi rõhutada ja ka mõistet tsiviilisik, nagu ta oli siin formuleeritud, ei ole juriidiliselt täpselt defineeritav. Kas see võiks tähendada ka näiteks seda, et riigipea ei tohi olla erusõjaväelane.

5. peatükk - "Riigikogu". Siin on toimunud täpsustus § 65 viimase lõike osas, millal toimuvad Riigikogu korralised valimised. Eelmises redaktsioonis oli, et viimane tähtaeg on 30 päeva pärast volituste tähtaja lõppemist. Me leidsime, et säte on vastuolus §-ga 64, mis ütleb, et Riigikogu volituste tähtaeg on 4 aastat ja seetõttu uue Riigikogu valimised peavad toimuma kindlasti enne volituste tähtaja lõppemist.

§ 69 punkt 7 osas on III toimkonna ettepanekul sisse viidud täpsustus Riigikohtu esimehe ettepanekul. Vare, seisis siin "Riigikohtu ettepanekul".

Oluline mõte on lisandunud § 81. Siin on jutt Riigikogu liikmete töö tasustamisest ja on lisatud mõte, et Riigikogu liikme töötasustamise korda tohib muuta ainult Riigikogu järgmise koosseisu jaoks. Me leidsime, et demokraatlikus parlamendis peaks selline norm olema iseenesest mõistetav.

§-s 74 on välja jäetud "üksiku ülekantava hääle meetodil" kui liigne detail põhiseaduse kontekstis.

§ 78 - sellesse paragrahvi on nüüd koondatud ja sätestatud täpselt, mida tähendab poolthäälteenus, 2/3 häälteenus, Riigikogu koosseisu häälteenus ja Riigikogu koosseisu 2/3 häälteenus, kuna pidaevalt oli ikkagi küsimus, kuidas üht või teist formuleeringut mõista. Võib-olla normitehniliselt ei näe see paragrahv välja kõige ilusam, aga kindlasti ta teeb põhiseaduse üheselt mõistetavaks.

§ 80. Siin oli redaktsioonitoimkonnas üsna pikk arutelu kahe alternatiivi vahel, millest üks oli tekstis, mis laekus meile kolmanda lugemise alguseks. Nimelt, et arupärimisele võib vastata 20 päeva jooksul, arvates arupärimise esitamisest. Eelmisel korral redaktsioonitoimkond viis selle asemel sisse mõtte, et arupärimisele tuleb vastata hiljemalt kolmandal korralisel istungjärgul. Nüüd tekkis väga pingeline arutelu selle üle, kub siis on õigem, sest kui me nõuame vastamist 20 päeva jooksul ja arupärimine on esitatud näiteks viimasel istungil enne suvevaheaega, kas see siis tähendab, et põhiseaduse järgi peab Riigikogu 20 päeva jooksul kokku tulema erakorralisele istungile. Kui me aga sätestame, et see toimub alles kolmandal korralisel istungil, siis võib jälle vastus arupärimisele venida liiga pikaks. Nende vaidluste tulemusel langetasime me saalomonliku otsuse, et see on niivõrd keeruline, et siin on vaja seadust.

Rohkem märkusi V peatüki kohta redaktsioonitoimkonnal ei ole. Tabelist võib III toimkond täpselt jälgida oma ettepanekute saatust. Ma ei jhakka neid siin ükshaaval üles loetlema.

VI peatükk - "Valitsus". § 83, mis sisaldab valitsuse ülesannete loetelu. Me jätsime välja "loob tingimused riigi ja avaliku korra kaitseks" liiga üldise ja mitteüheselt mõistetava, eriti kui võrrelda teiste selle loetelu punktidega. Nii et see on stiili küsimus.

§ 84. Jälleti oli üsna põhjalik arutelu riigisekretäri osast Eesti riiklikus korralduses ja erinevate riigivõimu institutsioonide omavahelistest suhetest ning me leidsime, et riigisekretär peaks siiski jääma väljapoole valitsust. Ja selletõttu § 84 sätestab, et valitsusse kuuluvad peaminister ja

ministrid. Põhjenduseks oli põhiliselt argument, et riigisekretär kui riigi demokraatia funktsioneerimise tagatis ei peaks olema niivõrd poliitiline isik kui võrd oma ala asjatundja ja valitsuste vahetus ei peaks ilmtingimata puudutama riigisekretäri. Vastavalt sellele seisukohale on eelnõusse lisatud ka § 87, mis käib eraldi riigikantselei ja riigisekretäri kohta.

Nüüd väga oluline muudatus on toimunud §-s 85, mis käsitleb valitsuse moodustamise korda. Käigepealt palun ma teil teha tekstis parandus, mis siia on vajalik sisse viia selletõttu, et meil on tekkinud väikene arusaamatus teksti masinakirjas esitamisel. Nimelt 3 lõikes paluks maha tõmmata järgmine lõik: "siis riigivanem ja edasi maha kriipsutada, "kas annab valitsuse moodustamiseks ülesande peaministri kandidaadile või ...". Nii et kolmas lõik jääb. Kui ka uus peaministri kandidaat ei saa poolthäälteenamust, siis riigivanem kuulutab 14 päeva möödudes välja Rikigikogu uue koosseisu ennetähtaegsed valimised.

§ 85 on lisandunud 2. lõik, selle tulemusel saab riigivanem kaks katset peaministri kandidaadi esitamiseks. Me leidsime, et selline kord võimaldab suuremat tasakaalu erinevate võimupooluste vahel. Eelmises redaktsioonis, kus oli riigipeale antud ainult ükskatse ja teisena sätestatud võimalus, et riigipea kas nimetab uue peaministri kandidaadi või kuulutab 14 päeva möödudes välja uued valimised, jättis sellise võimaluse, et selle 14 päeva jooksul riigipea otsib uut peaministri kandidaadi, aga samuti samal ajal Riigikogu paneb juba palavikuliselt kokku uut valitsust. Täheleb, see võiks tekitada segaduse õhkkonna kõrgemas riigivõimuses. Nii et praegune valitsuse moodustamise kord on siiski vast sobivam, kui ta oli välja pakutud eelmises eelnõus. Aga kindlasti on ka praegusel kujul siin veel alust järelemõtlemiseks.

Härra Peet Kaselt on laekunud ettepanek lisada põhiseaduse eelnõusse uus paragrahv, mis sätestab valitsuse õiguse teha riigivanemale ettepanek erakorraliste valimiste korraldamiseks. Seda ettepanekut redaktsioonitoimkond kaalus, kuid see ettepanek ei saavutanud toimkonnas toetust.

Redaktsioonitoimkond võttis arvesse III toimkonna

apellatsioonitöö taastada §, mis oli eelmises eelnõus redaktsioonis valitsusliikmed võivad sõnaõigusega osaleda riigikogu ja tema komisjonide istungil.

§ 93 osas on see säte, mille me taastasime pandud § 93 teiseks lõikeks, aga siin on ka toimunud väikene arusaamatus meil omavahel redaktsioonitoimkonna sekretäri ja toimkonna vahel, see nimelt peaks olema formuleeritud uue ja eraldi paragrahvina. Nii et § 93 teine lõige paluks lugeda omaette paragrahviks.

Peatükk "Seadusandlus" 7. peatükk. Siin on uuesti §-s 10 taastatud mõte, et rahvahääletus võib olla Riigikogu jaoks usalduse kontroll ja kui rahvahääletuse tulemus on eitav hääletusele pandud eelnõu suhtes, võiks järgneda Riigikogu ennetähtaegsed valimised. Ühes versioonis oli see mõte kujul, et riigivanem kuulutab välja ennetähtaegsed valimised, kui eelnõu ei saa rahvalt toetust. Redaktsioonitoimkond leidis, et siiski on õigem jätta paindlikum võimalus, et riigivanem koos peaministriga võib välja kuulutada ennetähtaegsed valimised, kui nad peavad seda vajalikuks. Aga igal juhul sellise sätte lisamine annab võimaluse tasakaalustada ka Riigikogu, sest vahepeelses redaktsioonis on tähepoolest võimude tasakaal veidi nihkunud paigast ja jäänud liialt Riiginõukogukeskseks.

§ 102, mis sisaldab loetelu nendest aktidest, mida ei saa rahvahääletusele panna, on III toimkonna ettepanekul lisandunud nende aktide loetellu välislepingute ratifitseerimine ja mobilisatsioonide ning demobilisatsioonide küsimused.

8. peatükk - "Rahandus ja riigieelarve". Siin on toimunud täpsustus § 108 1. lõike osas, lisandunud on ainult üks sõna, aga see võib endaga kaasa tuua olulisi tagajärgi. Nimelt võtab Riigikogu iga aasta kohta vastu riigi kõigi tulude ja kulude eelarve. Rõhutagem sõna kõigi, mis siia on lisandunud. See tähendab, et Eesti riigil ei saa olla sissetulekuid ega kulusid, mis oleks väljaspool eelarvet.

Ekspertide ettepanekul, ja seda rõhutas eriti härra Sneider, on lisandunud § 109 viimane lõik, mis ilmselt väärrib omaette paragrahvi. Riigikogu ei tohi kustutada ega kärpida eelarve

eelnõus ettenähtud kulusid, mis on määratud seadusega. See tähendab, et Riigikogu neid kulutusi, mis tulenevad näiteks pensioniseadusest, peab igal juhul eelarves kajastama täpselt. Kui üldiselt kehtib põhimõte, et hilisem norm asendab varasema normi, siis antud sätte lisamine tähendab, et riigieelarve seadus sellist toimet ei oma.

§-s 113 on samuti täpsustatud korda, kuidas kuulutatakse välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised juhul, kui ta ei tule toime riigieelarve vastuvõtmisega. Eelmises versioonis kuulutas sel juhul riigivanem igal juhul välja Riigikogu ennetähtaegsed valimised, nüüd on jäetud see võimalus koos peaministriga. Nii et igal juhtumil on õigus otsustada, kas valimiste korraldamine on otstarbekas või ei ole.

9. peatükk. Siin on kõigepealt täpsustunud III toimkonna ettepanekul pealkirja. Selleks on nüüd "Välissuhted ja välislepingud", endise "Välislepingute" asemele.

§-s 115 esitatud loetellu, millised lepingud kuuluvad Riigikogus käsitlemisele, on lisandunud punktis 5 lepingud, mis puudutavad riigikaitset. Redaktsioonitoimkond leidis, et selline piirang on vajalik. Riigikaitset puudutavad lepingud puudutavad otseselt Eesti suveräänsust ja seetõttu peab igal juhul nendel olema rahva esinduse heakskiit.

Nüüd "Riigikaitse" peatükk. Selle peatüki esimeses paragrahvis on endiselt kirjas alternatiiv. Põhitekst on lühendunud, siin on arvestatud härra Hain Rebase ettepanekut, et Eesti Vabariik eikapituleeru. Sellisel lühikesel kujul sätestub see §-s 118. Redaktsioonitoimkonnas toimub arutelu koos riigikaitse toimkonna esindaja härra Tammeaga, tema oli nõus, et antud paragrahv võiks olla sellisel lühikesel kujul ja niimoodi on ta ka praeguses tekstis sissekirjutatud. Aga igal juhul jääb ka redaktsioonitoimkond oma alternatiivettepaneku juurde, et § 118 ei ole põhiseaduses tingimata vajalik. Aga otsustamise õigus siin jääb Põhiseaduslikule Assambleele.

§ 123 osas on täpsustus "Riigikogu kuulutab riigivanema ettepanekul (lisandunud on "riigivanema ettepanekul") välja

sõjaseisukorra".

11. peatükk: "Riigikontroll". Siin oli meile laekunud härra Korrovitsi ettepanek nii kirjalikult kui ka faxi kaudu. Me pidasime vajalikuks seda ettepanekut arvestada selle tulemusel on §125 4. lõikesse lisandunud täpsustus, et riigil on õigus kontrollida nende ettevõtete majanduslikku tegevust, kus riigil on üle poole kapitalist. Varem seisis siin üle poole aktsiatega määratud häältel, aga kuna hääled võivad erinevalt jaotuda a- ja b-aktsiate vahel ja kui riigil on ainult b-aktsiad, aga samal ajal pandud ettevõttesse küllaltki oluline osa selle ettevõtte kapitalist, oleks ikkagi õigem säilitada riigi kontrollivõimalus ettevõtte majandustegevuse üle.

Samuti § 126 lg. 2, mis puudutab riigikontrolöri ametivolituste kehtivust. Varem oli selleks sätestatud 4 aastat. Me leidsime, et riigikontrolör ei ole ka poliitiline figuur. Tema volituste aega ei peaks kokku langema Riigikogu volituste ajaga ja me teema ettepaneku viia riigikontrolöri ametivolituste kehtivus viie aastani.

12. peatükk: "Õiguskantsler". Kõigepealt leppisime terminoloogiliselt kokku, et inimõigused ja kodanikuõigused ei vaja eraldi nimetamist. Kodanikuõigused on inimõiguste alalõik ja piisab sellest, kui me sätestame, et õiguskantsler teostab järelevalvet inimõiguste üle. Sellega on haaratud kogu tema tegevusvaldkond.

Rohkem sisulisi parandusettepanekuid § 12 kohta meil ei olnud.

13. peatükk: "Kohus". Siin on tehtud redaktsioonilisi, aga samuti mõningad sisulisi muudatusi. Kõigepealt on § 139 lisatud lg. 4, mille kohaselt kohtukorralduse ja kohtumenetluse korra sätestab seadus. Me leidsime, et selline täpsustus on vajalik, fikseerimaks lõplikult need põhimõtted, kuidas kohtusüsteem Eesti Vabariigis luuakse ja tööle rakendatakse.

§ 140 on endine §137. Siin me sõnastasime paragrahvi üsna põhjalikult ümber, et oleks arusaadav, kes ikkagi nimetab ametisse riigikohtu esimehe ja kohtunikud, et see ei oleks viiteline, nagu oli eelmises redaktsioonis. Pärts suurtes raskustes olime

lahtimõtestamisega, mida õieti tähendas eelmises redaktsioonis, et kohtunik või riigikohtu esimees nimetatakse ametisse eluaegselt, aga tema ametivolitused kestavad nii ja nii kaua. Mida tähendab kohtunik, kes on ametis, aga kellel ei ole volitusi? Me pakume praegu välja sõnastuse, mis on antud §-s 140 lg. 3, ja ootame selle kohta kindlasti ka toimkondade seisukohta. Põhimõte oleks, et riigikohtu esimehe ja kohtunike volitused kehtivad 65. eluaasta täitumiseni. Me ei nimeta neid eluaegselt ametisse, vaid tunnistame, et kohtunikel on ka teatud piirangud, mis tulenevad sellest, et inimene bioloogiliselt vananeb ja see vananemine on ühesugune nii riigikohtu esimehe kui kohtunike jaoks. Kui me oleme siin midagi valesti mõistnud, siis ma usun, et toimkond viib meid uuesti õigele teele.

L.Hänni: §-s 42 on samuti mõningad täpsustused. Nimelt, me leidsime, et õigusaktide vastavust põhiseadusele ja teistele seadustele võiks riigikohus vaadata ilma õiguskantsleri filtrite, nendele võiks otseselt olla see õigus. Seetõttu oleme välja jätnud õiguskantsleri ekspertiisi, mis oli eelmises redaktsioonis. Samuti me leidsime, et omavalitsusorganite õigusaktide vastavust põhiseadusele ja teistele seadustele ei pea ilmtingimata vaatama läbi riigikohus, vaid seda võiks teha ka maa- ja linnakohus, sest vastasel korral võiks riigikohtu täielikult üle koormata niisuguste madalamat järku aktide analüüsiga.

Peatükk "Kohalik omavalitsus". Ka siin on redaktsioonitoimkond teinud mõningad täpsustused. Esimene täpsustus on §-s 144, kus me pidasime ikkagi vajalikuks lisada mõtte, et kohaliku elu küsimusi mitte ainult ei korralda, vaid ka otsustavad kohalikud omavalitsused. Leidsime, et see otsustamisõigus peaks olema üheselt fikseeritud.

§ 145 lg. 2, kus räägikatske sellest, kes on hääleõiguslik kohalike omavalitsuste volikogude valimisel, on samuti täpsustatud. Me leidsime, et eelmine redaktsioon, milles oli jäetud täielikult seaduse sätestada, kes on valimisõiguslikud, ei ole piisavalt põhjendatud. Põhiseaduses peavad ikkagi olema fikseeritud põhilised kriteeriumid, s.t. 18-aastane vanus ja

põhimõtte, et inimene peab elama püsivalt kohaliku omavalitsuse maaalal. Vastasel korral võib näiteks seadusega kehtestada 16-aastase vanusepiiri kohalike omavalitsuste valimisel.

§ 146. Siin on täpsustatud mõte, et kohalikul omavalitsusel on iseseisev eelarve, ja lisatud siia "mille kinnitab volikogu", et oleks selge, kuidas ja kes on vastutav kohaliku omavalitsuse rahalise asjaajamise, rahaliste vahendite ja jaotuse eest. Me ei pidanud õigeks mõtet, et kohalike omavalitsuste varasid ja rahalisi vahendeid käsutab ainult volikogu, sest sellise põhimõtte sätestamine põhiseaduses teeks näiteks vallavanemal võimatuks osta endale vajalikke kirjutustarbeid ilma volikogu loata. See on asjatu piirang vallavalitsusele.

Kohalike omavalitsuste õiguste garantiid, mis olid olemas ka eelmises eelnõu variandis, oleme püüdnud kokku panna ühte paragrahvi, see on § 147, mis ütleb, et täiendavaid kohustusi võib panna kohalikele omavalitsustele ainult seaduse alusel. Lisasime siia mõtte, et kokkuleppel nendega, s.t. et mitte iga riikliku vajaduse puhul ei pruugi välja anda seadust, vaid siin võib olla ka lepinguline lähenemine ja kohalikud omavalitsused võivad neid kohustusi kanda kahe osapoole nõusolekul. Aga sellisel juhul, nagu ütleb § 147 lg. 2, kaetakse kulud riigieelarvest.

Ja me olemegi jõudnud viimase peatükini "Põhiseaduse muutmise". Siin on tehtud kaks täpsustust. Kõigepealt § 151. Selle teises lõikes on täpsustatud, et Riigikogu teine koosseis ei pea lugema eelnõu enam kolmel lugemisel, vaid võtab selle vastu esimesel lugemisel. Samuti jätsime põhiseaduse muutmise peatükist välja viimase lõigu, mis sätestas, et tagasilükatud põhiseaduse muutmise eelnõu ei saa uuesti algatada enne ühe aasta möödumist, arvestades viimasest hääletamisest. Me leidsime, et praktikas on väga raske teha vahet, kust algab põhiseaduse eelnõu muutmise, kas mõne formuleeringu muutmise või täpsustamine tuleb lugeda juba uuesti eelnõuks või on see alles vana eelnõu. Arvasime, et õigem on põhiseadusesse mitte kirjutada sätet, mis ilmselt võimaldab edaspidi suuri vaidlusi.

Selline onsiis ülevaade toimkonna tegudest ja

tegematajätmisest selle nädala jooksul. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, pr. Hänni, põhjaliku tunniajalise ettekande eest! Lugupeetud kolleegid, millised on teie küsimused? Hr. Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Aitäh. Lugupeetud ettekandja! Ma kuulasin hoolikalt teie ettekannet, kuid ei kuulnud põhiseadust, miks on välja jäänud eelmisel täiskogu istungil peatüki "Riigivanem" tehtud lisandus. Lisandus, mille tegi meie toimkond ja mille hr. Peet Kase toimkond kinnitas, oli seotud maavanema ametisse nimetamisega. Kas see on meelega väljajäänud ja te unustasite seda põhjendada või on see välja jäänud trükkimisel? Aitäh.

L.Hänni: Ma pean ütlema, et redaktsioonitoimkonnale laekunud kirjalike ettepanekute hulgas seda ettepanekut ei olnud. Hr. Peet Kase kaudu ma olen teadlik teie toimkonna vastavaisulisest ettepanekust ja redaktsioonitoimkond ka arutas küsimust sisuliselt, kuid leidis, et maavanema institutsiooni sissetoomine põhiseadusesse riigipea kohustuste loetelu kaudu ei ole juriidiliselt korrektne. Kui me tahame maavanema sätestada põhiseaduses, peaks see kindlasti olema kohalik omavalitsuste peatükis. Hr. Peet Kask võib siin ka ilmselt toimkonna seisukohta põhjendada, kuid selline arusaamine oli igatahes redaktsioonitoimkonna üsna üksmeelne seisukoht. Kuna otseselt redaktsioonitoimkonnale seda ettepanekut aga laekunud ei olnud, siis ei kajastu see ka siin tabelis.

Juhataja: Suur tänu. Ma tuletan veel kord meelde: kõigi teematoimkondade juhtidega on juhatusel selline kokkulepe, et apellatsioonid tuleb esitada kirjalikult. Hr. Korrovits, palun.

V.Korrovits: Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus redaktsioonitoimkonna töö põhimõtte kohta. Nagu esitatust selgub, on mõni ettepanek toodud alternatiivina ja mõni on jäetud hoopis arvestamata. Millest niisugune liigitus? Kas arvestamata jätmist ei peaks ikkagi otsustama täiskogu? Mis siis nendest ettepanekutest edasi saab, mida toimkond ei ole arvestanud? Kas nad tulevadmeil siin läbihääletamisele või ei tule? Tänan.

L. Hänni: Praegu on alternatiividena sisse toodud need

ettepanekud, mille suhtes redaktsioonitoimkond kas ei jõudnud üksmeelsele otsusele või leidis, et küsimus on liialt tähtis redaktsioonitoimkonnas otsustamiseks. Nende ettepanekute puhul, mis on laekunud redaktsioonitoimkonnale ja kus tabelis on märgitud, et mitte arvestatud, on ettepanekute autoritel loomulikult õigus esitada apellatsioon täiskogule. Nad ei ole siia lisatud alternatiividena sellepärast, et me ei tea, kas isik nõuab apellatsiooni või nõustub redaktsioonitoimkonna hinnanguga.

Juhataja: Aitäh. Viimane, kes saab küsimuse esitamiseks sõna, on hr. Rumessen. Hr. Sirendi, palun.

A.Sirendi: Lugupeetud ettekandja! Mul on § 15 kohta niisugune küsimus. Kui te oleksite peale teaduslike katsete mõelnud psühholoogilistele ja füsioloogilistele katsetele, mida meie maal ja mujal on inimestega tehtud ilma nende nõusolekuta, kas te oleksite siis olnud nõus jätma sisse sõnad "ja muudele katsetele"? Tänan.

L.Hänni: Ma arvan, et kui kohtus tuleb vastav põhiseaduse säte kohaldamisele, siis võib kohtunikul ilmselt tekkida tõlgendamisel samasuguseid raskusi, nagu oli redaktsioonitoimkonnal. Ja mis puutub meiega tehtud sotsiaalsetesse eksperimentidesse, siis nende vastu aitab ehk kõige rohkem see, kui me suudame luua ühe demokraatliku riigi põhiseaduse. Aga siin ei oleme seisukoht sugugi nii väga kategooriline, meil ei jätkunud lihtsalt aega kogu küsimust nii põhjalikult ja igast kandist kaaluda.

I.Raig: Kas ma tohiksin saada veel kord selgitust, miks jäi endise redaktsiooni § 5 välja. See on teatavasti ainuke paragrahv, mis sisaldab mõistet "maa". Ning teine küsimus kohe selle juurde: kas redaktsioonitoimkond ei ole võtnud endale liialt suuri volitusi, jättes välja terve paragrahvi, mis oli eelnevalt sees ja mille kohta keegi ju ei teinud ettepanekut, et see välja jätta. Ettepanek oli seda kohendada. Ja kuidas üldse Assamblee peaks käituma, kui avastatakse veel selliseid parandusi, millega redaktsioonitoimkond on juba sissehääletatu välja jätnud? Tänan.

L.Hänni: § 5 on täsepoolest välja jäetud ja ma püüan koos

teiega veel kord analüüsida seda paragrahvi nii, nagu see oli eelmises eelnõus.

Esimeses lõikes oli, et maa ja kõik Eesti Vabariigi territooriumil asuvad loodusvarad on Eesti Vabariigi territooriumil asuvad loodusvarad on Eesti rahvuslik rikkus. Püüdkem lahti mõtestada sisulist mõistet "Eesti rahvuslik rikkus". Kas see tähendab seda, et see rahvuslik rikkus on seotud Eesti riigiga, kas see tähendab, et riigil on antud juhul mingi eriline roll? Või tähendab see, et need väärtused on otseselt seotud eesti rahvusega? Kuidas sel juhul seletada rahvusvahelisele üldsusele, et me loome siin mingi rahvusliku prioriteedi maa ja loodusvarade kasutamisel? Ma lihtsalt loetlen praegu mälu järgi neid argumente, mida me redaktsioonitoimkonnas arutasime. Kui see säte tuleb hiljem kohaldamisele kas seadusandluses või riigivõimu teostamisel, ei ole päris selge, millised mehhanismid selle alusel rakenduvad. Me arvestasime ka härra Sirendi parandust, mis väidab, et mitte ainult maa ja loodusvarad ei ole eesti rahvuslik rikkus, vaid siia kuuluvad ka vaimuvara, kultuurifond, Eesti ajaloopärand, lõppude lõpuks ka rahvas, kes siin elab. Nii etkas see rahvusliku rikkuse loetelu saab üldse olla täielik?

Nüüd §5 lg. 2: "Seadus tagab tervisliku elukeskkonna kaitse.". See sai sõna-sõnalt üle viidud inimõiguste peatükki. See, et seadus tagabloodusvarade säästliku kasutamise, on mõte, mida ma igati toetan, aga lihtsalt see formuleering ei haaku üldsätete ülejäänud tekstistiiliga. Nii et redaktsioonitoimkond ei olnud mitte vastu, vaid selle vastu, et me jätaksime eelnõusse sätte, mis ei ole juriidiliselt korrektne ja mis lahtimõtestamisel võib tekitada probleeme. Kui Assamblee arvab, et see mõte on ikkagi vaja sisse lülitada, siis tuleb sõnastusega veel tublisti vaeva näha.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, ma tuletan meelde, et redaktsioonitoimkond moodustati valimiste teel Assamblee kõige parematest poegadest ja tütardest. Sellele vaatamata kipub teie sõnavõttudest välja tulema, et redaktsioonitoimkonnas on põhiliselt peaaegu vaenlased, kes meie hea eelnõu teksti teevad muudkui halvemaks ja halvemaks. Et asjad päris just nii ei ole, ma

tuletan meelde, et faktiliselt kõigil toimkondadel on oma esindaja redaktsioonitoimkonnas. Ma ütlen ka seda, et osa assambleeliikmeid peab võimalikuks ja vajalikuks aktiivselt osaleda redaktsioonitoimkonnas töös, aga osale kolleegidest tundub etemana see, kui saab küsimust esitada, veel parem, sõna võtta Assamblee üldkogu istungil. Täna teid, Herra Seppa, palun.

Ü.Seppa: Lugupeetud härra juhataja, minu sõnavõtt ei peaks küll olema ainult sõnavõtt sõnavõtu pärast. Tahaksin esitada küsimuse § 125 lg. 4 kohta. Ma täna ettekandjat selle eest, et ta arvestas minu ettepanekut, aga praegu on sattunud siia sisse kaunis segane väljend, kus me ütleme, et nende ettevõtete majanduslikku tegavust, kus riigil on üle poole kapitalist. Kapitali mõiste on siin väga segane ega väljenda mitte midagi, sest kapital on muutuv suurus ühes ettevõttes. Siin peab olema tingimata aktsiakapital, mis on püsiv suurus. Nii et ma palun sellele tähelepanu pöörata.

Ja teine küsimus on § 141 kohta, kus räägitakse prokuratuurist. Siin on öeldud niimoodi, et kohtute juures on prokurörid, kes esindavad riiklikku süüdistajat ja teostavad järelevalvet kohtueelse uurimise ning kohtuotsuste täitmise üle. Järelevalvet kohtueelse uurimise ja kohtuotsuste täitmise üle teostasid ka Nõukogude seaduste järgi prokurörid, ja selle kohta on seltsimees Väsinski kunagi öelnud, et kohtueelse uurimise järelevalvet teostab prokurör vahetu osavõtuga ülekuulamisest ja kohtueelsest uurimisest. Ma soovitaksin tingimata lisada siiamingisuguse täienduse. Näiteks midagi niisugust, et teostavad järelevalvet kohtueelse uurimise läbiviimise seaduslikkuse üle, siis on välistatud, et prokurör oleks ise uurija. Ma palun ka seda arvestada. Täna tähelepanu eest.

L.Hänni: Need olid rohkem märkused kui küsimused. § 125 lg. 4 läplik formuleering, nagu ma viitasin, tugines hr. Korrovitsi ettepanekule. Meil tekkis probleem, et on majandusettevõtteid, mis ei ole aktsiaseltsid, ja ka nendesse võib olla paigutatud riigi vahendeid. Kui me jätame siia ainult sõnad "üle poole aktsiakapitalist", kas see ei piira siis nende majandusettevõtete ringi, keda riik üldse võib kontrollida? Ilmselt on siin tegemist

küsimusega, mis vajab veel ekspertide abi.

Juhataja: Tänan. Hr. Niitsoo, palun.

V.Niitsoo: Austatud härra juhataja, lugupeetud redaktsioonitoimkonna esinaine! Mul on kaks küsimust. Esimene neist puudutab § 90 lg. 2, millest võib aru saada, et valitsuse tagasiastumise aluseks saab olla peaministri tagasiastumine ja surm. Kas siin on tegemist trükiveega, kas siin ei peaks sõna "ja" asemel olema "või"? Või peab peaministri tagasiastumine olema tingimata tema surmaga seotud? Teine küsimus puudutab § 101 lg. 3. Mulle on natuke selgusetu, miks võib riigivanem tingimata ainult peaministri ettepanekul välja kuulutada ennetähtaegsed valimised, sest sama peatüki § 97 järgi on seaduse algatamise õigus peale valitsuse veel Riigikogu liikmetel, Riigikogu saadikurühmal ja Riigikogu komisjonil. Ma saan nii aru, et kui tegemist oleks valitsuse seaduseelnõu rahvahääletusele panemisega Riigikogu poolt ja see seaduseelnõu kukuks rahvahääletusel läbi, tuleks jah peaministeri ettepanekul välja kuulutada ennetähtaegsed valimised, aga võimalusi seadusandliku initsiatiiviga esineda on ju veelgi. Palun mulle seda selgitada. Ma tänan.

L.Hänni: Esimese märkuse eest redaktsioonitoimkond tänab, sest tagasiastumine ja surm ei pea tõepoolest omavahel seotud olema.

Mis puutub teise märkusse, § 101 lg. 3 kohta, siis siin on ühtlustatud ennetähtaegsete valimiste väljakuulutamise korda. Mäletatavasti võib ennetähtaegsed valimised esile kutsuda ka see, kui Riigikogu ei võta eelarvet õigeaegselt vastu. Sel juhul käib asi nii, et peaministri ettepanekul kuulutab riigivanem välja ennetähtaegsed valimised, ja me leidsime, et vahest on põhjendatud, kui see on kõigil ennetähtaegsetel valimistel ühesugune. See tagab ka, et nii tähtsa riikliku küsimuse otsustamisel teevad valitsuse ja riigivanem omavahel koostööd ja peavad nõu. See oli nagu ka põhjendus.

Juhataja: Hr. Tarto, palun.

E.Tarto: Lugupeetud juhataja, lugupeetud redaktsioonitoimkonna juht! Ma paluksin veel kord lühidalt

selgitada, mis saab siis, kui toimkond või Põhiseadusliku Assamblee liige ei ole nõus redaktsioonitoimkonna tööga ja soovib panna asja hääletusele. Mida tuleks siis täna teha ja mis kellaaeg?

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, sellisel juhul tuleks kella kaheks esitada apellatsioon pr. Liia Hännile, kes oma toimkonnas vaatab selle läbi. Kell kolm täiskogu istungil saame siis hääletamise teel otsustada, mida me paremaks peame, kas seda põhimõtet, mida on kaitsnud redaktsioonitoimkond, või apellatsioonis esitatut. Hr. Sovetnikov, palun.

S.Sovetnikov: Lugupeetud pr. Hänni! Mul on niisugune märkus § kohta. Seal on kirjutatud, et võõrriigi okupatsiooni ja anneksiooni tõttu Eestist lahkunud jne. Minu arvates ei ole see nii õige. Me arutasime seda II toimkonnas kaua ja mini arvates peab siin olema kirjutatud, et okupatsiooni, anneksiooni ja teiste põhjuste tõttu. Asi on selles, et selle poolaasta jooksul tuli näiteks Liidust Eestisse tagasi 170 ja välismaalt 20 eestlast, Eestist sõitsid aga Liitu 108 ja välismaale 180. Kui need 180 ja 20 tahavad pöörduda tagasi, siis ega meil praegu ju okupatsiooni tegelikult ei ole, meil on vabariik. Kas nii on õige? Täna.

L.Hänni: Kui te mäletate, siis § 4 kohta on olnud Assamblees mitmeid hääletusi ja sõnastus "võõrriigi okupatsiooni ja anneksiooni tõttu" on sisse hääletatud. Redaktsioonitoimkond näeb siin samuti mõningaid probleeme, aga ei ole suutnud välja pakkuda ka omapoolset lahendust. Nii et see on sellisel kujul, nagu ta praegu meie töö tulemusena on jäänud.

Juhataja: Aitäh. Hr. Rumessen, palun.

V.Rumessen: Lugupeetud ettekandja, ma palun kõigepealt väga vabandust, aga ma olen siiski sunnitud tõstma üles redaktsioonitoimkonna volituste küsimuse. Sellele viitasid ju ka mitmed eelkõnelejad, hr. Raig, hr. Tarto. Kas ei oleks mõeldav, et töökorralduse huvides me vähemalt põhimõtteliste küsimuste puhul - 2. peatükki on näiteks sisse viidud pärismitmed uued paragrahvid - edaspidi siiski niimoodi ei teeks. Toimkonnas on neid asju varem arutatud ja toimkonna seisukoht on ju teada. Me teeme praegu tühja tööd, kui hakkame tagantjärele seda asja jällegi toimkonnas

arutama. Kui tulevad päevakorraale uued aspektid, siis need läheksid sisse läbi toimkondade. Kas see oleks teie arvates mõeldav? Aitäh.

L.Hänni: Redaktsioonitoimkonna enda jaoks on volitused samuti probleemiks olnud. Oleks võimalik jääda ka ainult tehnilise töö tasemele, tõmmata maha trükivead ja panna komad. Aga kui me oleme huvitatud sellest, et Assamblee eelnõu saaks võimalikult põhjalikult läbi töötatud, siis me ei peaks kartma neid omavahelisi väikesi vastuolusid ja arutelusid mõningate lahknevuste üle. Kindlasti on ju mitmeid võimalikke lähenemisviise ja meil tuleb leida optimaalne. Ma ei tahaks siiski päris omaks võtta süüdistusi, et me oleme teadlikult läinud omavolitsemise teed. Kõik need väljajätmised ja lisandused on toimunud põhjalike kaalumiste tulemusena. Võib-olla me oleme praegu eksinud selles - eriti, mis puudutab § 5 -, et pole teie ette toonud lahendust alternatiivina, vaid n.-o. otsustanud tulemuse ette. Aga apellatsioonid korras on võimalik endine olukord taastada. Ma arvan, siiski, et meie ühine huvi peaks olema sisuliselt arutelu mitte pärssida.

K.Kama: Mul on protseduuriline küsimus. Kas täna pärast kella kahte on apellatsioonide esitamine lõplikult lõpetatud, või saab seda teha ka veel hiljem? Ja kas hiljem võib veel nõuda täna pärastlõunal hääletatud apellatsioonide ümberhääletamist?

Juhataja: Apellatsioonid on võimalik esitada ka edaspidi. Kuid me peame silmas pidama, et 14. detsembriks peame suutma lõpetada kolmanda lugemise. Peame lõpetama! On üpris tõenäoline, et meil tuleb veel hääletada ja otsustada põhiküsimusi, mille on uuesti üles tõstnud eksperdid. Võimalik, et pärast põhiseaduse eelnõu avaldamist tehakse Assambleele selliseid ettepanekuid ja selliseid kriitilisi märkusi, mis sunnivad meid tagasi pöörduma juba otsustatud asjade juurde.

Kell on pool üks, me oleme poolteist tundi järjest tööd teinud ja reglemendi järgi välja teeninud puhkuse. Kuid me leppisime teiega kokku nii, et teematoimkonnad jätkavad. Ma soovin veel kord kõigile meelde tuletada, et kella 14.00 on vaja esitada apellatsioonid Liia Hännile, kes need kellakahest kolmeni töötab redaktsioonitoimkonnas läbi. Aitäh.

L.Hänni: Mul oleks veel teada redaktsioonitoimkonna liikmetele, koguneme kell 14.00 ruumi 111. Aitäh.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kas toimkondade esimeestest soovib keegi organisatsioonilistes küsimustes sõna võtta?

P.Kask: IV toimkonna liikmetel palun koguneda veerand tunni pärast, s.t. 12.45 ruumi 155. Tänan.

I.Hallaste: III toimkonna liikmetel palun koguneda 10 minuti pärast ruumis 111.

J.Rätsep: Ma paluks VI toimkonna liikmetel veerand tunni pärast tulla ruumi 257.

K.Jürgenson: VII toimkonna liikmetel palun samuti kolmveerand üheks koguneda meie tööruumi.

V.Salum: I toimkonna liikmetel palun koguneda kolmveerand üheks meile ettenähtud ruumi.

E.Tarto: V toimkonna liikmetel koguneda veerand tunni pärast härra Tuppi kabinetti.

V.Rumessen: II toimkonna liikmetel palun tingimata koonduda oma endisesse ruumi, kus me oleme arutanud, et jätkata võitlust inim- ja kodanikuõiguste eest.

Juhataja: Lõuna on kella kahest kolmeni. Kell 15.00 jätkub täiskogu istung samas saalis, kohtumiseni.

V a h e a e g

Juhataja: Kohaloleku kontroll. Kohal on 22 assambleeliiget. Mul on proua Laidole palve selgitada, kus teeb tööd redaktsioonitoimkond, ja kutsuda nad saali, et me saaksime tööd jätkata. Hetk kannatust, kohe tuleb redaktsioonitoimkond jame saame tööd jätkata.

Proua Hänni, redaktsioonitoimkonna esimees, palun kõnepulti. Juhatusel on palve anda ülevaade nendest alternatiividest, mida meil tuleks hääletada, ja samuti apellatsioonidest, mis laekusid äigeaegselt, see on kell 14.00. Palun.

L.Hänni: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! Redaktsioonitoimkond püüdis tunni aja jooksul liigitada teie pöördumised ja jõuda selgusele, mis tuleb kohe hääletamisele ning mille suhtes võime veel võtta mõtlemisaega ja jätta nad töösse. Ma püüan teile nüüd anda pildi sellest, milline oleks meie edasine töökorraldus täna, millistes paragrahvides oleks vajaavadaläbirääkimised ja mida hääletada.

Kõigepealt preambula. Nagu tabelistki selgub, olid siin ettepanekud härradelt Salumilt, Runnelilt ja Sirendilt. Vahepeal laekus toimkonnale apellatsioon korras ka preambula uus tekst. Need vist ei ole veel kirjalikult teie laudadele jõudnud, kuigi said paljundusse antud. Redaktsioonitoimkond on nõus selles küsimuses täna hääletust läbi viima, kui materjal teile kirjalikult välja jagatakse. I toimkonna seisukoht on, et nad on nõus jätma ka küsimuse menetlusse. Kas ma annan ülevaate või hakkame lihtsalt teksti mööda edasi minema ning kohe otsustama?

Juhataja: Võib olla on siiski kasulik anda kõigepealt ülevaade, palju neid apellatsioone on ja milliseid küsimusi nad puudutavad ning seejärel hakkame neid järjest vaatama.

L.Hänni: § 1 kohta on apellatsioon härra Hain Rebaselt. §-le 2 on redaktsioonitoimkond pakkunud alternatiivse sõnastuse. §5 kohta on I toimkonna apellatsioon, et see uuesti sisse lülitada. Seda toetab ka härra Ivar Raig ning Ott Kool on samuti selle kaitseks sõnavõtnud. Siis on apellatsioon laekunud härra Kaido Kamalt, aga kahjuks ma ei suuda neid kõiki käigu pealt paragrahvide järgi järjekorda, sest nad on eraldi lehtedel. Ma loodan siiski, et me suudame jälgida.

§ 26: jätta välja viimane lõik, kus oli juttu, et haridussüsteem on riigi järelevalve all. Redaktsioonitoimkond leiab, et seda on vaja hääletada apellatsioon korras.

§ 33: jätta välja 1. lõik. Siin on samuti vajalik arutelu ja hääletamine.

§ 37 kohta on teinud Kaido Kama ettepaneku jätta välja sõnad "asutused ja ettevõtted". See jääb menetlusse ja vajab ekspertiisi.

§-s 57 teeb härra Kama ettepaneku asendada sõnad "riigivanema valib Riigikogu" sõnadega "riigivanema valimise korra sätestab seadus". See otsus vajab hääletamist.

§ 21 kohta on laekunud ettepanek härra Rumessenilt ja proua Endrelt. Nende ettepanek on taastada § 21 esialgsel kujul: "kõigil on õigus koonduda mittetulunduslikesse ühingutesse, liitudesse ja kodanike erakondadesse. Ma tuletan meelde, et selles küsimuses on üks kord hääletus olnud. Redaktsioonitoimkonnas oli 5 inimest ettepaneku vastu ja 1 jäi erapooletuks. Seisukoht oli selles, et küsimuses peaks jõusse jääma praegune tekst, aga kui autorid nõuavad, siis tuleb uuesti hääletada. Ja ilmselt nad nõudavad seda.

§ 20 kohta on laekunud II toimkonna apellatsioon; jätta eelmise redaktsiooni sõnastus, s.t. tuleks taastada, et erandeid võidakse teha kohtu loal kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Toimkond ei toetanud seda ettepanekut ja seetõttu jääb see apellatsioonina hääletamisele.

Järgmine II toimkonna apellatsioon puudutab § 25. Ettepanek oli see sellises sõnastuses välja jätta. § 25 käsitleb eraelu privaatsuse kaitset ja redaktsioonitoimkond jäi ikkagi arvamusel, et selline säte põhiseaduses oleks vajalik, nii et ka siin tuleb hääletada. §-s 26 pakutakse esimese ja teise lause asemele järgmist sõnastust: "Riik tagab võimaluse omandada haridus kohustuslikus ulatuses tasuta". Me teeme ettepaneku jätta see säte töösse ja seoses sellega mitte hääletada redaktsioonitoimkonna pakutud alternatiivi.

§-s 31 teeb II toimkond ettepaneku asendada sõna "igaühel" sõnaga "kodanikel". Selle ettepanekuga on toimkond nõus.

Nüüd on laekunud ettepanek V toimkonnalt, mis on kantud ka tabelisse ja puudutab § 38. Ettepanek on lisada 2. lõige, kus oleks öeldud, et Eesti Vabariigi iseseisvuse kaitsmine ja põhiseadusliku riigikorra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslik vastuhakkamine on iga kodaniku õigus. Toimkond ei toetanud seda ettepanekut, kuigi oli ka eri arvamusi, ja seetõttu tuleb küsimus otsustamisele täiskogul.

§-s 102 asendada sõnad "mobilisatsioon" ja

demobilisatsioonil" sõnadega "riigikaitse". Siin on vaja küsimust veel sisuliselt kaaluda ja me teema ettepaneku jätta see menetlusse.

§ 123 kohta on samuti V toimkonna apellatsioon. Ettepanek on lisada viimasele lausele sõnad "ootamata ära Riigikogu otsust". Seda on redaktsioonitoimkond arvestanud, mistõttu edasist arutelu see punkt praegu ei vaja.

Nüüd tuleb meil oma numeratsioonis natuke tagasi minna. Juba ammu on laekunud härra Uluotsa apellatsioon, mis puudutab § 58 lg. 4 - jutt on sellest, kes võtab vastu riigivanema vande. Härra Uluots teeb ettepaneku, et selle võtaks vastu riigikohtu esimees. Redaktsioonitoimkond jäi seisukoha juurde, et vande peaks vastu võtma Riigikogu. See küsimus tuleb ka Assambleel lahendada. VI toimkonnalt on laekunud terve hulk apellatsioone enda peatüki, XI peatüki kohta. Redaktsioonitoimkond leidis, et nende arvamused on põhjendatud ja vajavad veel kord kaalumist. Soovitus on jätta need menetlusse, kui teematoimkond sellega nõus on.

Härra Enn Tartolt on laekunud ettepanek § 115, meie praeguses numeratsioonis § 118 kohta. See puudutab Eesti Vabariigi kapitulatsioonipunkti jatal on ettepanek sõnastada seejärgmiselt: "Eesti Vabariik ei kapituleeru Eesti Vabariigi nimel. Jõu ähvardusel allakirjutatud lepingud, millega otseselt või varjatult loobutakse Eesti Vabariigi riiklikust iseseisvusest või muudetakse Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda, on õigustühised." Redaktsioonitoimkond ei toetanud seda ja seetõttu langetab otsuse Assamblee. Härra Ülo Seppalt on laekunud ettepanek täpsustada § 125 punkti 4, kasutades järgmist sõnastust: nende ettevõtete majanduslikku tegevust, kus riigil on üle poole osa aktsiaid (kapitalist) jne. Me arvasime, et ka see formuleering pole ideaalne, ja soovitame jätta sätte veel menetlusse.

VII toimkonna apellatsioonid. § 145 lg. 2 kohta on tehtud ettepanek taastada esialgne sõnastus. Redaktsioonitoimkond ei toeta seda apellatsiooni ja seepärast tuleb otsustada täiskogul.

§ 146 lg. 2. Jällegi on toimkonna ettepanek taastada esmane tekst: "omavalitsuse varasid, sealhulgas rahalisi

vahendeid, käsutab volikogu. Ka redaktsioonitoimkond jääb oma seisukoha juurde ja küsimus tuleb apellatsioonini korras lahendada täiskogul.

§ 54 kohta on ettepanek täiendada järgmise punktiga: kohalike omavalitsuste volikogude ettepanekul nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanema. Redaktsioonitoimkond ei pidanud endiselt õigeks, et halduskorralduse küsimusi hakatakse lahendada riigivanema peatükis.

Need olid sisulised ettepanekud. Nagu te näete, on osa nendest vaja otsustada hääletamise teel. Oli ka mitmeid ettepanekuid, mida me klassifitseerisime puhtredaktsioonilistena, s.t. taheti üht või teist väljendit täpsustada või sõnu asendada. Ma ei hakka neid teile ükshaaval praegu ette lugema. Kui ettepanekute autorid, keda praegu ei mainitud, leiavad, et nende ettepanekud siiski ei olnud redaktsioonilised, siis võiksid nad märku anda. Me lihtsalt leidsime, et ettepanekuil, millel ei ole nii suurt tähtsust, ei ole praegu mõtet arutada, nad jäävad töösse.

Juhataja: Suur tänu selle ülevaate eest. Enne kui me hakkame käsitlema neid probleeme järjekorras, lubage teile teatavaks teha, et juhatusel on laekunud üks protest ja üks ettepanek. Need on omavahel seotud ja juhatus teeb kohe omapoolse ettepaneku, kuidas need probleemid lahendada, mis kolleegid Ants Erm ja Kaido Kama on tõstatanud. Niisiis, härra Ermilt on protest, mille sisu on järgmine: Assamblee peaks otsustama, millal toimuvad sellised hääletused põhimõttelistes küsimustes, mis ka paika jäävad. Redaktsioonitoimkonnal ei peaks olema õigust teha iseseisvalt, ilma Assamblee täiskogult nõu küsimata põhimõttelisi muudatusi. Praegune praktika muudab Assamblee senise töö nulliks.

Härra Kama, enne hääletamisele asumist tuleb vastu võtta otsus, et läbihääletatud küsimusi enam apelleerida ei saa ning et ülejäänud apellatsioonide esitamise viimane tähtaeg on tuleva nädala kolmapäev kell 10.

Täna hommikul juhatusel istungil arutati neid probleeme, nüüd on ette loetud protest ja ettepanek, mis käsitlevad seda. Juhatus teeb ettepaneku võtta teadmiseks, et apellatsioonid saab

esitada kuni järgmise nädala kolmapäevani kell 10-ni. Selline karm ja täiesti ebademokraatlik otsus on tingitud siiski ainult ühest asjaolust. 14.detsembril me peame lõpetama kolmanda lugemise. Ma ei suuda seda teha, kui me järgmise nädala kolmapäeval eilõpeta apellatsioonide esitamist.

Mis puudutab põhiküsimustes läbiviidud korduvaid hääletusi, siis juhatus pole seni tahtnud nendele lausa vastu seista, vaid on tõepoolest võimaldanud ikka ja jälle juba arutatud küsimuste juurde tagasi tulla. Proua Hänni tänane ettekanne näitab, et me tuleme ka täna väga paljudes küsimustes veel kord juba otsustatud asjade juurde tagasi. Juhatusel on ettepanek täna seda veel teha, kuid lõpetada apellatsioonide esitamine järgmise nädala kolmapäeval kell 10.

Palun, kes assambleeliikmetest protestib asjade sellise lahenduse vastu? Proteste pole.

Ja teiseks. Proua Hänni tutvustas meile laekunud ettepanekuid, märkusi ja neid alternatiive, mida pakub välja redaktsioonitoimkond. Neid on kokku umbes 20. Selleks et meil oleks võimalik need küsimused läbi arutada, on juhatusel järgmine ettepanek: anda kõigis ettekantud küsimustes sõna redaktsioonitoimkonna esimehele proua Hännile ja apellatsiooni esitajale. Sõnavõtte aga mitte avada. Kõik need küsimused, mis on järjekordselt päevakorras, on loodetavasti kõigile assambleeliikmetele selged, sest nendega me oleme tegelnud mitu kuud. Palun, kas selline otsus tekitab kelleski vajaduse protestida? Härra Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kollegid! Ma siiski paluksin reaseveerida mingi erandjuhtum, vahel on vaja siiski ära kuulata 1-2 sõnavõtjat.

Juhataja: Suur tänu, härra Runnel. Palun, kas meil on võimalik kokku leppida nii, et kui tingimata on kellelgi sõna võtta, teinekord vaid selleks, et õgvendada eksitust, mis on ühel, teisel või kolmandal põhjusel teiste sõnavõtjate poolt öeldud. Palun tõsta sel juhul käsi püsti, aga üldjuhul ei ava me sõnavõtte. Tänan.

Esimene probleem, millele proua Hänni juhtis tähelepanu, on preambula, kuid preambula uut teksti meile praegu välja jagatud ei ole. Võib-olla on võimalik selle juurde tagasi pöörduda, momendil me seda küsimust ilmselt käsitleda ei saa. Niisiis § 1 ja sõna on redaktsioonitoimkonna esimehel proua Hännil, palun.

L.Hänni: § 1 lg. 2 on härra Rebase apellatsioon - täiendada 2.lõiget lausega: "Kellelgi ei ole õigust kirjutada alla Eesti Vabariigi loovutamise aktile". Toimkonna seisukoht on ka kirjalikult tabelis. Ma püüdsin teile seda ka põhjendada, et mõte, mida Hain Rebas tahab lülitada paragrahvi 1, on seal juba kirjas. Kuidas kirjutatakse alla Eesti Vabariigi seadustele, lepingutele, selle sätestab põhiseadus ja põhiseadus ei anna kellelegi õigust võõrandada Eesti iseseisvust, muidu kui seda teeb rahvas rahvahääletuse kaudu, muutes § 1. Nii et me jääme oma arvamuse juurde.

Juhataja: Täna. Täna ei võta Assamblee tööst osa härra Rebas. Kas on tema esindaja saalis? Ei ole. Proua Hänni, palun veelkord ette kanda kaks konkureerivat varianti, seejärel asume hääletama. Palun tähelepanu.

L. Hänni: I variant on kirjas eelnõu §-s 1. II variant on Hain Rebase ettepanek täiendada §1 2.lõiku lausega: kellelgi ei ole õigust kirjutada alla Eesti Vabariigi loovutamise aktile. Nii et omavahel konkureerivad eelnõu sõnastus ja sõnastus, kuhu on lisatud härra Hain Rebase poolt üks lause.

Juhataja: Sõna saab veel härra Kama ja siis hakkame hääletama. Palun.

K.Kama: Kas meil protseduuriliselt on vaja praegu neid asju hääletada konkureerivatena? Me peaksime praegu ikkagi hääletama, kes on apellatsiooni poolt ja kes vastu ja sellest peaks siis piisama.

Juhataja: Aitäh. Teemegi nii, et me ei pane konkureerivalt hääletusele kahte varianti, vaid ainult apellatsiooni käigus esitatud variandi. Täna.

Aitäh, proua Hänni. Palun veel kord kohaloleku kontroll, meie read on mõnevõrra täienenud. Pärast seda hääletame. Kohaloleku

kontroll. Kohal on 33. Hääletame § 1 lg. 2 teise lause lisamist, vastava ettepaneku on teinud meie kolleeg, härra Rebas. See teine lause, mis 2. lõikele tuleks lisada, kõlab järgmiselt: kellelgi ei ole õigust kirjutada alla Eesti Vabariigi loovutamise aktile. Kes on selle poolt, et täiendada § 1 2. lõiget teise lausega järgmises sõnastuses: kellelgi ei ole õigust kirjutada alla Eesti Vabariigi loovutamise aktile? Hääletame. Poolt 17, vastu 14. Assamblee otsustas täiendada § 1 2. lõiget teise lausega: kellelgi ei ole õigust kirjutada alla Eesti Vabariigi loovutamise aktile.

Ja palun uuesti proua Hänni kõnepulti. § 2.

L.Hänni: §-s 2 oli redaktsioonitoimkonnal alternatiivne sõnastus teisele lõigule. Põhjenduseks, miks me sellise sõnastuse välja pakkusime, oli see, et esialgsel kujul ei olnud ta täpne, ei haaranud kogu Eesti Vabariigi riigipiiri, jättes määramata selle põhimõtte, kuidas on määratud Eesti Vabariigi merepiir. See on väga lühidalt öeldes meie põhiline argument.

Juhataja: Suur tänu. Kas saame hakata hääletama? Kes on selle poolt, et asendada §-s 2 lõige 2 järgmise tekstiga: Eesti piir määratakse kooskõlas rahvusvahelise õigusega ja kehtivate riikidevaheliste piirilepingutega. Hääletame. 12 poolthääle ja 19 vastuhäälega otsustas Assamblee jääda §-s 2 lõige 2 põhiteksti juurde ja mitte asendada seda alternatiivina esitatud tekstiga.

§ 5.

L. Hänni: § 5 kohta oli I toimkonna ja hr. Ivar Raigi ettepanek taastada paragrahv nii, nagu ta oli, kusjuures I toimkond oli nõus, et on võimalik teha seal redaktsioonilisi parandusi. Me oleme selle paragrahvi üle juba palju mõtteid vahetanud, ma arvan, et me võime hääletada.

Juhataja: Palun, pr. Hänni, võib-olla siiski ette lugeda see paragrahv, mida tahetakse siia teksti ennistada.

L.Hänni: §5 oli sõnastatud järgmiselt: "Ma ja kõik Eesti Vabariigi territooriumil asuvad loodusvarad on Eesti rahvuslik rikkus. Seadus tagab tervisliku elukeskkonna kaitse ja loodusvarade säästliku kasutamise". Redaktsioonitoimkond leidis, et ei ole piisavalt korrektset formuleeritud ja ei ole kooskõlas üldsätete

üldise stiiliga.

Juhataja: Tänan. Hr. Ivar Raig. Palun.

I. Raig: Tänan. Ma esitasin lisaks apellatsioonile veel ka uue redaktsiooni §5. Võib-olla on siinkohal mõttekas ka seda ette lugeda.

L. Hänni: Jah, redaktsioonitoimkond sai hr. Ivar Raigi uue redaktsiooni, aga kahjuks me ei pidanud võimalikuks hakata Assamblee ette tooma teksti, mida keegi ei ole enne näinud.

Juhataja: Hr. Raig, kas võiks olla mõistlik, et me seda küsimust arutame ja hääletame järgmisel nädalal? Ma saan aru, et see tekst jõudis redaktsioonitoimkonnani liig hilja, et seda tõsiselt kaaluda. Hr. Raig!

I. Raig: Ma olen põhimõtteliselt nõus, kuid siiski on vaja viia hääletus läbi paragrahvi tagasitoomise suhtes. Tänan.

Juhataja: Paragrahvi me ei saa tagasi tuua. Me toome tagasi ühe kindla teksti. Pr. Hänni, mis me teeme?

L. Hänni: Ma arvan, et me võiksime täna hääletada, siis on selge, kas see paragrahv vajab veel edasist tööd redaktsioonitoimkonnas, kas Assamblee iga hinna eest tahab seda mõtet sisse lülitada. Sel juhul tuleb lihtsalt tööd jätkata.

Juhataja: Tänan. Käsi oli püsti veel hr. Käbinil. Palun.

T. Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud redaktsioonitoimkonna esimees! Kui me täna hääletame, siis on tingimata vaja ette lugeda hr. Ivar Raigi esitatud uus sõnastus, sest ta ei erine küll põhimõtteliselt, aga vahe on selline, et ta võib mõnegi hääle tasakaalu muuta. Tähendab, hääletamise tulemus võib olla täiesti erinev, kas me hääletame praegu kohe või siis, kui assambleeliikmed teavad ka, millises sõnastuses hr. Raig praegu seda paragrahvi pakub. Tänan.

L. Hänni: Jah, selle palve ma võin kindlasti rahuldada ja teile ette lugeda teksti. "Eesti Vabariigi piires asuv maa, teised loodusvarad ja ressursid on Eesti rahvuslik rikkus. Nende kaitse, kasutamise ja võõrandamise kord sätestatakse seadusega."

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, panen jääletamisele ettepaneku, mille sisu on taastada üldsätetes paragrahv, mille

redaktsioonitoimkond jättis välja. See oleks §5 ja kõlaks nüüd pisut teises sõnastuses kui varem. Ma loen veel kord hr. Raigi ettepaneku ette: "Eesti Vabariigi piires asuv maa ja teised loodusvarad ja ressursid on Eesti rahvuslik rikkus. Nende kaitse, kasutamise ja võõrandamise kord sätestatakse seadusega". Kes on selle poolt, et üldsätetes oleks paragrahv järgmise tekstiga: "Eesti Vabariigi piires asuv maa, teised loodusvarad ja ressursid on Eesti rahvuslik rikkus. Nende kaitse, kasutamise ja võõrandamise kord sätestatakse seadusega". Hääletame. 21 poolthäälega ja 12 vastuhäälega otsustas Assamblee taastada üldsätetes paragrahvi, mille teksti ma lugesin teile ette ja mille esitas hr. Raig. Jätkame. Järgmine peaks olema § 20.

L.Hänni: §-le 20 on apellatsioon II toimkonnalt ja selle sisuks on: taastada esialgne sõnastus: "kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides". Nii et 2. lõige kõlaks siis: "Erandid võidakse teha kohtu loal kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides". Ma juba hommikupoolikul põhjendasin teile, et selliselt sõnastatuna on ta liiga kitsas. Me teeme ettepaneku jätta see täpsemalt seaduse sätestada ja mitte teha praegu siin põhiseaduslikku reservatsiooni.

Juhataja: Tänan, pr. Hänni. Tuletan veel kõigile meelde, et jutt käib §-st 20, teisest lausest, ja nimelt, kas erandeid võidakse teha üksnes kohtu loal seaduses sätestatud alusel ja korras või siis kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides. Need on kaks erinevat varianti, mille vahel meil tuleb valida. Apellatsiooni esitaja nimel on sõna hr. Lauri Vahtrel. Palun.

L.Vahtre: Austatud ettekandja! Kõigepealt mul on üks küsimus. Minu andmetel oli see tekst, mille me tahtsime taastada, natukene teisekujuline. "Erandid võidakse teha kohtu loal kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides seadusega ettenähtud alustel ja korras". Kas see lõpp on nüüd kuidagi ära kadunud?

L.Hänni: Kohe vaatame. Teie ettepanekus on kirjas: taastada esialgsel kujul. Ma võin veel kord täpselt ette lugeda. Ma pean vabandama, sest redaktsioonitoimkond ei jõudnud täielikult

süsteemiseerida ja paragrahvide järgi kõigile juurde kirjutada, mis on täpne tekst. "Posti, telefoni või muul teel edastatavate sõnumite saladus on kindlustatud. Erandeid võidakse teha kohtu loal kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides seaduses sätestatud alustel ja korras."

L.Vahtre: Tänan. Just nii oli see ka minul meeles. Tähendab, põhjendus on lihtsalt selline, et siin me juhendusime professor Schwartzi nõuannetest, kes hoiatas meid, et me ei jätaks liialt avaraid võimalusi inimese kirjade avamiseks ja tema telefonikõnede pealtkuulamiseks. See on väga tõsine asi ja näiteks Ameerikas on see jutt sätestatud niimoodi, et seda võib teha ainult sel juhul, kui on olemas väga põhjendatud oletus, väga tõenäoline oletus, et selle abil võib avastada tõsise kuriteo ja teha kahjutuks tõsise kurjategija. Ja see on kõik. Ei suutnud lihtsalt välja mõelda seda juhust, kus võiks lahti teha eraisiku kirja, ilma et selle taga oleks kriminaalmenetlus. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Erinevad seisukohad on välja öeldud. Kes on selle poolt, et täiendada §-s 20 teist lauset pärast sõnu "kohtu loal" tektiga "kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides" (edasi teksti järgi - seaduses sätestatud alustel ja korras). Hääletame. 26 poolthääle ja 7 vastuhäälega on Assamblee otsustanud täiendada §20 teist lauset, mis nüüd oleks järgmises redaktsioonis. Loen ette. "Erandeid võidakse teha kohtu loal kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides seaduses sätestatud alusel ja korras". Pr. Hänni, palun. §21 vist?

L.Hänni: §21 kohta on laekunud pr. Sirje Endrelt ja hr. Rumessenile ettepanek sõnastada see esialgsel kujul: "Kõigil on õigus koonduda mittetulunduslikesse ühingutesse ja liitudesse ning kodanikel erakondadesse". Siin tuleb vist ainult meelde tuletada meie eelmist arutelu ja hääletamist. Redaktsioonitoimkond on endiselt seisukohal, et piirangu seadmine mittekodanikele erakondadesse ühinemisel ei ole põhjendatud. Teiselt poolt, andes selle õiguse ainult kodanikele, peab riik ilmselt sisse seadma ka kontrollimehhanismi, et erakonnad sedakohustust täidaksid. See viib demokraatia ahistamisele ja ei ole Eesti ühiskonna demokraatliku

arengu seisukohalt see, mida meil vaja oleks.

Juhataja: Tänan. Mäletatavasti esitasid apellatsioonid pr. Endre ja hr. Rumessen. Kas te mõlemad soovite sõna või kumb? Hr. Rumessen. Palun.

V. Rumessen: Lugupeetud assambleeliikmed! Me väga vabandame, et me teie aega selle küsimuse peale veel kord raiskame, aga me pidasime seda siiski põhimõttelise tähtsusega küsimuseks ja väga oluliseks küsimuseks. Võib-olla me siiski praegu juhime sellele tähelepanu ja mõtleme veel kord järele, mis võivad olla selle asja tagajärjed. Küsimuses on praegu asja poliitiline aspekt. Kas antakse Eesti Vabariigis mittekodanikele õigus poliitilisse ellu, poliitilisse võitlusesse vahelesekumiseks ja millised võivad olla tagajärjed. See on kõik. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Käsi on püsti veel hr. Kamal. Palun.

K. Kama: Matahaksin lihtsalt redaktsioonitoimkonna liikmene tuua veel välja ühe argumendi, mille pr. Hänni jättis ütlemata. Muidugi on see erakonna enda asi, keda ta oma liikmeks võtab, aga kuna me oleme praegu otsustanud, et kohalike volikogude valimistel võivad osaleda ka mittekodanikud, järelkult ka kandideerida, siis on absurdne, kui me lülitame nende volikogude valimised erakondlikust võitlusest välja.-

Juhataja: Tänan. Ja viimasena saab sõna pr. Endre. Palun.

S. Endre: Austatud eesistuja ja lugupeetud kolleegid! Mina ka muidugi vabandan, et ma aega raiskan, kuid ma esitaksin mõned argumendid. Minu motivatsioonid aluseks on mõned tõigad, mis juriidiliselt ehk on põhjendatavad, aga ma ei soovi siin pikka mõttevahetust avada. Prof. Rebase ekspertiisist meie toimkonnale tooksin esile ainult ühe momendi. Ta nimelt tingimata soovis, et 2. peatüki pealkirjas toodaks eraldi välja nii inim- kui ka kodanikuõigused. Seda me ei ole siiani aktsepteerinud. Minu põhimõtte põhineb sellel, et iga riigi põhiseaduses peavad kõigepealt olema sätestatud kodanikuõigused, kodaniku ja kodaniku vaheline suhe ning kodaniku ja riigi vaheline suhe. Erakondadesse

koondumist pean ma isiklikult poliitiliseks tegevuseks ja ma arvan, et demokraatlikus riigis saab olla poliitiline tegevus ainult kodanike prioriteet. Ma ei tea, kas ma väljendan nüüd õigesti. Seljuures ma ei soovi üldsegi mitte teha liiga nõndanimetatud inimõigustele. Ma leiainh, et inimõigused on garanteeritud selle peatüki teistes spetsiifilistes paragrahvides. Ja veel ma sooviksin motiveerida sellega, et ühe või teise analoogilise aspekti kas toonitamine meie põhiseaduse projektis või väljajätmine näitab selgesti seda, millele viitas kolleeg Velliste kunagi, nimelt põhiseaduse vaimu. Nii et ma paluksin väga oma armsaid kolleege veel kord järele mõelda, kuidas selle paragrahviga talitada. Aitäh.

Juhataja : Kas kolleegidel on ülevaade sellest, mida me hakkame hääletama või on vajalik siiski veel sõna võtta, arutada? On selge? Tänan. Hääletame. Kes on selle poolt, et § 21 lisada sõna "kodanikel" sõna "erakondadesse" ette. Sellisel juhul oleks tekst järgmine: "Kõigil on õigus koonduda mittetulunduslikesse ühingutesse, liitudesse, kodanikel ka erakondadesse". Kes on selle poolt, et § 21 lisada sõna "kodanikel" ja edasi tuleb tekst "erakondadesse". Hääletame. 11 poolthääle ja 12 vastuhäälega on Assamblee otsustanud, et §21 teksti pole vaja täiendada. Järgmine peaks olema § 25, mida me käistleme. Palun, pr. Hänni.

L.Hänni: II toimkonna ettepanek on § 25 sellises sõnastuses välja jätta. Redaktsioonitoimkond arutas veel kord ja jäi andiselt arvamusele, et inimese isikiku ja perakonnnaelu privaatsusekaitse on põhiseaduse küsimus. Ka rahvusvahelise õiguse aktid toetavad lähenemisviisi, et inimese eraelul oleks seaduse kaitse ja me jääme oma arvamuse juurde, et antud säte põhiseaduse teksti sisse jääks.

Juhataja: Tänan. Apellatsiooniesitaja on II toimkond, ja II toimkonna esimees hr. Rumessen esitab põhjendused. Palun, hr. Rumessen.

V.Rumessen: Lugupeetud kolleegid, II toimkond arutas seda paragrahvi ja tõepoolest leidis ühehäälselt, et sellises sõnastuses selline paragrahv praegu siia ei sobi. Meid oli kohal 8 liiget. Probleem on selles, kuidas tõlgendada seda meelevaldset

sekkumist ja mida see tegelikult tähendab. Mis tähendab sekkumine ja mis tähendab siinjuures meelevaldne? Probleem on selles, et kui me käsitleme sekkumisena informatsiooni andmist isikliku elu kohta, siis sellega me piirame tegelikult ajakirjanduse vabadust, sõnaõigust, sõnavabadust. Me mõtleme sekkumise all näiteks mingisuguseid normatiive, mis tuleb ettekirjutada, mida üks perekond ei tohi teha või mida üks perekonnaliige ei tohi teha. Ta ei tohi näiteks liiga rangelt oma lapsi karistada või mõnitada, psühholoogiliselt neid terroriseerida. Lastekaitse on meil praegu väga nõrgalt esindatud. Ja teine probleem on sõna "meelevaldselt". Kas see tähendab lihtsalt seda, et võiks siis sekkuda mingisugusel seaduslikul alusel või võib seda tõlgendada, et oma suva järgi ei tohi sekkuda. Järelikult võib tõlgendada niimoodi, et mingisugusel seaduslikul alusel võiks sekkuda. Praeguses sõnastuses on suured vastuolud sees. Ja võib-olla tõepoolest see põhimõte iseenesest oleks päris kena, kui ta oleks sees põhiseaduses, mis kaitseks inimese eraelu, aga sellises sõnastuses praegu ta ei leidnud toimkonna poolt aktsepteerimist. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kõik, mis puudutab isiklikku või perekonnaelu on väga aktuaalne ja võib-olla seepärast nii kergesti sellest paragrahvist ei tasu ka loobuda. Igal juhul kolleeg härra Lauri Vahtre soovib pakkuda veel üht võimalust, palun, härra Vahtre.

L.Vahtre: Austatud kolleegid! Minu arvates jäi nüüd lugupeetud proua Hänni kommentaarist natuke vale mulje, justkui II toimikond oleks selle vastu, et seadus kaitseb inimesi ja tema eraelu. See pole kaugeltki nii. Me lihtsalt nägime antud sõnastuses ohtu, et seda hakatakse kuritarvitama ajakirjaniku suhtes, kes kirjutab tõesti täiesti tõest informatsiooni mõne inimese eraelu kohta ja teda hakatakse selle eest repressseerima. Mina sain tegelikult asjast nii aru, et meie ettepanek on see paragrahv ümber sõnastada, et säiliks mõte selgemal kujul, umbes nii, et kellelgi pole õigust asuda meelevaldselt korraldama inimese isiklikku ja perekonnaelu. Ja siis kaoks see oht ära. Kuna nüüd selline redaktsioonivariant on olemas, siis ma teen ettepaneku jätta see

küsimus menetlusse ja jätta seekord arutlemata. Kui II toimkonna esimees on sellega nõus. Härra Rumessen ei pannud tähele, järelilikult on ta nõus.

Juhataja: Proua Hänni, kas me võiksime talitada nii nagu kolleeg Lauri Vahtre ette pani?

L.Hänni: Me võime jätta tõepoolest selle sätte veel menetlusse. Ma lihtsalt lugesin teile ettepaneku ette nii nagu see oli formuleeritud. See oli sätte väljajätmise kohta.

Juhataja: Kena, otsustagem nii, et § 25 kohta praegu otsust ei tee. Võimalik on veel koostada parem tekst, mis oleks ka soovitav. Kas härra Runnel soovib tingimata midagi lisada?

H.Runnel: Austatud kolleegid! Mulle tundub, et neid üldinimäigusi tahetakse võib olla liiga palju sisse panna. § 11 ütleb, et isikupuutumatus on kindlustatud, § 24 ütleb, et perekond ja abielu on riigi kaitse all. Lauri Vahtre mõte, et kaitsta perekonda ajakirjanike rünnakute eest, tuleb tõsta lihtsalt ettepoole, kus räägitakse postist ja informatsioonist. Täna, see oli tõsiselt mõeldud, kuigi mõni selle peale naerab. Täna.

Juhataja: Järgmine on § 26.

L.Hänni: Nüüd on terve rida Kaido Kama apellatsioonide, aga ta jõudis mulle märku anda, et ta ei nõua oma apellatsioonide hääletamist tingimata täna, ta on nõus jätma ka järgmiseks korraks. Kui see on nii, siis me võime tema ettepanekud, mis puudutasid § 26, 33 ja 57, jätta täna vaatluse alt välja.

V.Rumessen: Meie toimikond arutas § 26 ja teeb omapoolse ettepaneku, et teine ja kolmas lause §-s 26 lg. 1 võiks omavahel ühendada selliselt, et oleks täpselt ära määratletud hariduse kohustusliku osa ja õppemaksust vabastamise omavaheline seos. Ja ettepanek oleks selline, et riik tagab võimaluse omandada haridus kohustuslikus ulatuses tasuta.

Juhataja: Härra Rumessen, ma vabandan, küsimus oli praegu selles, kas toimikond on nõus, et see asi jääb menetlusse? Jah, täna.

Selles paragrahvis on ka üks alternatiiv, mille pakub välja redaktsioonitoimikond. Mis me sellega teeme?

L.Hänni: Seoses sellega, et paragrahv tervikuna jääb veel töösse, on redaktsioonitoimkonnal ettepanek alternatiivi täna mitte hääletada.

Juhataja: Selge. Lähme edasi, § 31.

L.Hänni: § 31 oli II toimkonna ettepanek asendada sõna "igaühel" sõnaga "kodanikul". Nii et tekst kõlaks järgmiselt: "Igal kodanikul on õigus seadusega sätestatud korras tutvuda tema kohta riigi ja omavalitsuse asutustes hoitavate andmetega. Redaktsioonitoimkond nõustus selle ettepanekuga. Nii et hääletamist siin vaja korraldada ei ole.

Juhataja: Kas selles küsimuses on proteste? Arutuse all on § 31 ja vastavalt apellatsioonile on redaktsioonitoimkond nõus järgmise tekstiga: igal kodanikul on õigus seadusega jnr. ... On proteste? Ei ole. Jätkame, § 33.

L.Hänni: § 33 kohta oli ettepanek esimene lause välja jätta. See oli ka Kaido Kama ettepanek. Kas Kaido Kama ei nõua selle tänast hääletamist?

Juhataja: Härra Kama ei nõua.

L.Hänni: Redaktsioonitoimkond jätab härra Kama kõik apellatsioonid (mis puudutasid § 26, 33, 57) niikuinii menetlusse, nende suhtes täna hääletamist ei toimu, see lükatakse edasi.

H.Runnel: Austatud kolleegid, kuna §33 esimese lause - töö on iga inimese eneseteostuse väärikäim viis - sissetoomise initsiaator olin mina ja ma olen seda ka põhjendanud, siis ma ei näe mingit põhjust, miks me peaksime selle Kaido Kama erisoovi edasi lükkama. Palun hääletame, siis saame aru selle kongressi vaimust.

Juhataja: Lugupeetud proua Hänni! Kas meil on võimalik see hääletus läbi viia?

L.Hänni: Kuna meil oli härra Kama ettepanek tema apellatsioonide mitte hääletada, siis ma arvan, et me võiksime siiski seda soovi arvestada. Aga härra kama võiks siin oma seisukoha välja öelda.

K.Kama: Mul on jah selline tagasihoidlik soov, et neid minu poolt esitatud apellatsioonide hääletada siis, kui need

hääletused on lõplikud, mitte nii, et me praegu hääletame ja siis nädala pärast hakkame jälle ümber otsustama teisipidi.

Juhataja: Järgmine on § 38.

L.Hänni: §-s 33 oli ka redaktsioonitoimkonna alternatiiv, mis on küll õieti apellatsioon meie eelmise täiskogu hääletusele. Jameie ettepanek oli lisada lõppu "seadusega sätestatud alusel". S.t. igal kodanikul on vabadus valida tegevusala, töökohta ja elukutset seadusega sätestatud alusel. Ja meie põhjendus oli see, et antud vabadus ei ole universaalne vabadus, tal oli piirangud, mis tulenevad elukutsele esitatavatest nõuetest. Kui põhiseaduses on säte ilma reservatsioonideta, siis on väga raske garanteerida, et see säte rakendusks töösse reaalses elus ja seetõttu ma julgeksime siiski teie ette veel kord tulla ettepanekuga lisada sõnad seadusega sätestatud alustel".

Juhataja: Lugupeetud proua Hänni! Kui teeks nii, et see ettepanek kogub vahepeal Assambleelt poolthääli, ja siis, kui me tuleme tagasi § 33 juurde, hääletame ka selle läbi. Aga praegu § 38.

L.Hänni: §38 kohta oli V toimkonna ettepanek lisada uus lõige. "Eesti Vabariigi iseseisvuse kaitsmine ja põhiseadusliku riigikorra vägivaldselemuutmisele omaalgatuslik vastuhakkamine on Eesti iga kodaniku õigus." Vastuvõtmise korral jätta välja § 52.

Siin oli redaktsioonitoimkonna eelistus jätta mõte, mis väljendab meie suhet omaalgatuslikku vastuhakku, kui ohus on Eesti põhiseaduslik kord ja riiklik iseseisvus, rahva suveräänseks õiguseks § 52. Nii etme ei toetanud praegu selle sätte lisamist teise peatükki.

Juhataja: Tänan. Härra Tarto, palun.

E.Tarto: Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Selle mõtte sisseviimise eest on palju võideldud ja seda mitmeti selgitatud. Ja mul on hea meel, et tahetakse seda mõtet sisse jätta. Kuid § 52 puhul ma ütleksin, et sellisel juhul on see puhtdeklaratiivne. Rahval kui sellisel on seda väga raske teostada. Nagu ma olen siin juba rääkinud, me teame minevikust, kuidas rahva nimel kõiksugu asju tehti. Ja me mäletame hästi, et repressioonimise

lääbiviijateks oli üks osa rahvast ja repressseerimise ohvriteks langes teine osa rahvast. Ja minu meelest on siin küsimus täiesti põhimõtteline, kas me läheme seda teed, et Eesti Vabariigi kodanik kaitseb Eesti iseseisvust ja temal on selleks õigus, juhul kui tekib mingisugune olukord, kas okupatsioon või mingisugune sisemine ootamatu segadus, et igal kodanikul on see n.-õ. põhiseaduslik õigus, see on põhiseaduses määratletud. Ja siin me anname ka hinnangu möödunule ja planeerime Eesti vaimu tulevikuks. Ühel juhul me anname hinnangu, kuidas me suhtume sellesse, et ilma käsuta võitleme Eesti iseseisvuse eest. Kas dissidendid olid siis kurjategijad või ei olnud, kas need, kes kogunesid Lauluväljakule, olid huligaanid või ei olnud. Ja samuti me sätestame seda korda ka tuleviku jaoks, et kui mõni Tsedenbal hakkab siin diktatuuri kehtestama ja ohvreid nõudma küll sadade ja tuhandete kaupa, või kui me oleme okupeeritud ja n.-õ. ülevalt poolt organiseeritud vastupanu võimatu, et kas siis kodanikul on üldse võimalus ise koos teistega kuidas sellele vastu hakata. Aitäh.

Juhataja: Härra Tarto, kas on võimalik veel kord ette lugeda see vajalik täiendus § 38 tekstile või tuleb teie esinemisest nii aru saada, et tekst tuleks lisada mõnele teisele paragrahvile?

E. Tarto: Siin on jutt §38 2. lõikest, lisada sellises redaktsioonis: "Eesti Vabariigi iseseisvuse kaitsmine ja põhiseadusliku riigikorra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslik vastuhakkamine on Eesti iga kodaniku õigus". Siin on lihtsalt "põhiseaduslik" ära jäetud. Ja see on kaloomulik, sest kui ta on põhiseaduses sees, siis ta on niikuinii põhiseaduslik õigus. Aitäh.

Juhataja: Tänan.

Froua Hänni, kas me saame hakata hääletama või on vaja midagi veel lisada?

L. Hänni: Me saame ilmselt hakata hääletama, ainult ma juhin tähelepanu, et redaktisoonitoimkonnal on see mõte peatükis "Rahvas" §52. Kui me selle siia sisse hääletame, siis on meil vaja uuesti langetada otsus §52 suhtes. Härra Tartol oli ettepanek vastuvõtmisel jätta välja § 52, aga ilmselt seda sellisel kujul

hääletada ei saa.

Juhataja: Tänan, härra Salum.

V.Salum: Kuna see § 52 on I toimkonna looming, siis ma tahaksin natuke veel täiendada proua Hänni põhjendusi, sest kõik, mida Enn Tarto ütles, on õige, ja kui see § 52 jääb sisse, siis sellega on kõik vabadusvõitlus, metsavendlus on õiguslik tegevus. Ja sellega see hinnang rahva õiguste kohta on antud, need ei ole määsjad ega bandidiidid. Võimu võib haarata ka mõni Eesti Vabariigi kodanik ja oma maitse järgi kujundada uut Eesti Vabriiki, nii et kõik need asjad peaksid olema rahva õiguste osas sees, mitte kodanike õiguste osas.

E.Leisson: Lugupeetud härra eesistuja, ma tahaksin avaldada protesti teie tegevuse suhtes. § 21, mille puhul ma sõna palusin, on ammu mööda läinud. Tahaksin juhtida teie tähelepanu asjaolule, et Eesti Vabariik on ühinenud rahvusvahelise kohtu põhikirja statuudiga, milles on fikseeritud, et välisriikided kodanikel ei ole õigust teise riigi territooriumil tegelda poliitilise tegevusega. Seega Rumesseni ja Endre seisukoht ja ettepanek on täiesti seaduspärased. Ühtlasi ka topeltkodakondsusega isikutel on õigus arendada poliitilist tegevust vaid oma elukohamaal. Nii et me ei peaks oma põhiseaduses kohe minema teadmatuses vastuollu rahvusvahelise seadusandlusega, millega me oleme ühinenud.

Juhataja: Suur tänu. Mina aga omakorda vabandan, et ootamatult segasin.

L.Mäll: Lugupeetud juhataja, head kolleegid! Ma pooldan, et § 38 ja 52 jääksid eraldi sisse, st. seda, et üks ja sama põhimõte oleksid sõnastatud kahes eri kohas, see on tõepoolest väga tähtis põhimõte, mis meie konstitutsioonis peab sees olema. Ma toonitan seisukohta, et rahval on õigus kukutada valitsejat, kes püüab riigikorda ise muuta. Sellel põhimõttel on väga suured ajaloolised traditsioonid, näiteks juba vanas Indias ja vanas Hiinas oli seadustatud, et rahval on õigus kukutada valitsejat, kes astub kehtiva riigikorra vastu. Tänan.

Juhataja: Suur tänu, me asume hääletama. Kes on selle

poolt, et §38 lisada järgmine tekst: "Eesti Vabariigi iseseisvuse kaitsmine ja põhiseadusliku riigikorra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslik vastuhakkamine on Eesti iga kodaniku põhiseaduslik õigus". Kes on selle poolt? Poolt 15, vastu 10. Assamblee on otsustanud, et § 38 on vaja täiendada tekstiga, mille pani ette V toimkond.

Järgmisena tuleb vist arutada § 54.

L.Hänni: Paragrahvi 54 kohta oli vist ka Kaido Kama ettepanek. Ei olnud. Seeoli hr. Uluotsa ettepanek.

Juhataja: Paragrahv 54 peatükis "Riigivanem", hr. Uluots, niipalju kui mäletan.

L.Hänni: Või tuleb siis nüüd vastuvõtmisel § 52 välja jätta. (Hääled saalist).

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, enne hääletamist pidas juhatus nõu, aga vist liiga vähe. Meie olime küll seisukohal, et võib-olla redaktsioonitoimkond peaks neid uuesti parandama, §52 üle vaatama. Hr. Mäll ja hr. Runnel juhtisid õigesti meie tähelepanu sellele, kuidas need asjad on omavahel seotud ja et üks teist ei välista. Nii et meil tuleb § 52 juurde tagasi tulla, kuid välja jäetud see paragrahv ei ole ja seda hääletamisele pandud ei ole.

L.Hänni: Paragrahv 54. Sellele paragrahvile on laekunud VII toimkonna apellatsioon ja ettepanek on täiendada §54 loetelu järgmise punktiga: kohalike omavalitsuste volikogude ettepanekul nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanema. Tekib küsimus, kas siin ei ole tegemist trükiveaga, sest tekstist jääb mulje, nagu oleks tegemist ainult ühe maavanemaga. Siin peaks VII toimkond andma selgituse. Aga redaktsioonitoimkonna arvamus oli, et kui omavalitsuste peatükis, mis määrab Eesti halduskorralduse, ka teise taseme omavalitsuste või halduskorralduse koha meie omavalitsussüsteemis, kui see on lahtine, siis on väga raske määratleda maavanema tähendust ja kohta Eesti halduskorralduses ja seetõttu me ei toetanud VII toimkonna täienduse lisamist § 54 loetellu.

Juhataja: Täna. Härra Jürgensonilt ootame selgitusi ja hea oleks selgitada ka seda, mis saab linnapeadest. Härra

Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Aitäh. Vastuseks esitatud küsimusele ütlen, et loomulikult on siin mõeldud ühte maavanemat maakonna kohta. See on, ma arvan, selge.

Nüüd natuke selgituseks. Küsimus haldusomavalitsuste tasemete arvust jäi lahtiseks, vähemalt Põhiseadusliku Assamblee hääletamise tulemusel. Kuid meie toimkond on seisukohal, et maavanem, olenemata sellest, mitmel tasandil meil omavalitsus hakkab realiseeruma, on omavalitsuse kui nähtuse seisukohalt maakonnas väga tähtis figuur. Ja kuime peame silmas kahtasandilist omavalitsust, on ta tähtis sellest seisukohast lähtudes, nagu siamaani ta on sätestatud. Kui me näeme mingisugust riigi funktsioonide laienemist maakonna tasandile, jääb maakonna pea, maavanem samuti võtmefiguuriks. Ja me oleme veendunud, et maavanem peab omama igal juhul kohalike omavalitsuste, volikogude usaldust. Selleks me näeme ette võimalust, et selle kandidaadi esitaksid just kohalike omavalitsuste volikogud. Seepärast me peame ka vajalikuks, et ta oleks ka sellises seaduses, kui tasemete arv on määramata, peatükis sees. Küsimus on usalduses. Kui jätta ta omavalitsuse peatükist välja, siis võib teda sätestada riigivanema peatükis analoogiliselt punktis 12 sätestatud Eesti Panga nõukogu ettepanekul ametisse nimetatud Eesti Panga presidendiga. Ma olen veendunud, et panga president on kahtlemata tähtsam figuur kui maavanem ja me võime maavanema välja jätta, kuid arvan, et Eesti Panga presidendi pädevust ja institutsiooni täpsemalt seletamata võime samamoodi ka maavanema sellesse peatükki sisse tuua, sidudes maavanema omavalitsuste jaoks väga tähtsa usaldusküsimusega. Aitäh.

Juhataja: Härra Jürgenson, nägal tagasi küsiti, mis saab linnapeadest. Ma täna lihtsalt kordasin seda küsimust, mis jäi nädal tagasi vastamata. Kas inult maavanemaid kinnitatakse korras, mille te ette kandsite, või ka linnapäid?

K.Jürgenson: Jutt on maavanematest, linnapeadest siin ei räägita.

Juhataja: Selge. Kas me saame asuda hääletama? Proua

Hänni kannab meile veelkord ette need küsimused, millele me vastame.

L.Hänni: Redaktsioonitoimkonna esindajana on mul mure, et kui on siin sinsus - nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanema - ja on omavalitsuste volikogude ettepanekul, siis tegelikult on ju tasemete küsimus ka juba lahendatud, sest siin on ilmselt mõeldud, et tuleb esimese tasandi omavalitsuste volikogude ettepanek antud territooriumil maavanema nimetamise kohta. Kui siin oleks mitmus, siis võiks öelda, et tasemete küsimus on laheline, see jääb edaspidi otsustada. Selletõttu on sellises redaktsioonis väga raske põhjendada ja ta ei ole korrektne, kui me jääme ainsuse juurde, sest Eestis on palju maavanemaid, ka linnapäid.

Juhataja: Palun veel kord ettelugeda täiendus, mille esitas hr. Jürgenson oma toimkonna nimel, ja siis me hääletame.

L.Hänni: Täiendada § 54 loetelu punktiga "kohalike omavalitsuste ettepanekul nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanema".

Juhataja: Kes on selle poolt, et täiendada § 54 järgmise punktiga: "Riigivanem kohalike omavalitsuste volikogude ettepanekul nimetab ametisse ja vabastab ametist maavanema." Hääletame.

10 poolt- ja 15 vastuhäälega on Assamblee otsustanud, et ei täienda § 54 sellise tekstiga, mis näeks ette riigivanema poolt kohalike omavalitsuste ettepanekul maavanema nimetamist.

Lugupeetud kolleegid, meil on meeldiv võimalus teha 20-minutiline vaheaeg, samuti on mul heameel teha teile teatavaks, et köök on teinud väga palju väileibu, meil tuleb need kõik ära süüs eeloleva 20 minuti jooksul.

Me kohtume taas siin saalis kell 16.50.

V a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, vaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohale. Kohaloleku kontroll. Palun. Meid on kohal 25.

Meil on ees viimased poolteist tundi tööd. Palun veel selleks ajaks teie täit tähelepanu, sest need poolteist tundi tuleb meil hääletada paljudes küsimustes, mis on tõstatatud apellatsioonide käigus. Palun kõnetooli uuesti pr. Lia Hänni. Me jätkame ilmselt §-ga 58, sest §57 jääb nädala pärast käsitleda.

L.Hänni: Paragrahv 58 lõikele 4 on laekunud hr. Uluotsa apellatsioon ja tema ettepanek on lisada eelnõu paragrahvi lause: "Vande võtab vastu riigikohtu esimees."

Juhataja: Härra Uluots ei saa tervislikel põhjustel tänasest istungist osa võtta. Kas keegi soovib tema asemel kaits- ta põhimõtet, mille kandis ette pr. Hänni? Ei soovi. Proua Hänni, palun veel kord ette kanda, milles on apellatsioonikorras tehtud ettepaneku sisu, ja siis asume hääletama. Palun.

L.Hänni: Jutt on siiski põhiseaduse eelnõu §58 lõikest 2, kus praegu seisab: "Riigivanem astub ametisse Riigikogu ees ametivande andmisega." Härra Uluotsa ettepanek on asendada järgmise sättega: "Vande võtab vastu riigikohtu esimees."

Juhataja: Tänan. Veel kord kohaloleku kontroll ja pärast seda hääletame. Meid on 31. Kes on selle poolt, et vastavalt hr. Uluotsa apellatsioonile asendada §58 lg.2 järgmise tekstiga: "Vande võtab vastu riigikohtu esimees." Jätkame. §102.

L.Hänni: Paragrahv 102 kohta oli V toimkonna ettepanek asendada sõnad "mobilisatsiooni" ja "demobilisatsiooni" sõnaga "riigikaitse". Oli ettepanek jätta antud küsimus menetlusse ja täna mitte hääletada, sest küsimus puudutab terminoloogiat.

Juhataja: Paragrahvi 102 uurime uuesti nädala pärast.

L.Hänni: Järgmine apellatsioon minu materjalide järgi puudutab §118. See paragrahv on olnud meil juba pikemat aega kõne all ja apellatsiooni on esitanud hr. Enn Tarto. Ta esitab ettepa- neku sõnastada §118 järgmiselt: "Eesti Vabariik ei kapituleeru. Eesti Vabariigi nimel jõu ähvardusel allakirjutatud lepingud, millega otseselt või varjatult loobutakse Eesti Vabariigi riiklikust iseseisvusest või muudetakse Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda, on õigustühised." Selle paragrahvi kohta

on redaktsioonitoimkond pakkunud omapoolse alternatiivi: jätta §118 välja. Meie põhjendis seisnes selles, et Eesti Vabariigi põhiseadus, nagu ta praegu on välja kujunemas Põhiseaduslikus Assamblees, sisaldab endas juba mitmeid sätteid, mis peaksid garanteerima meie riikliku iseseisvuse ja sõltumatuse ning vältima selle võõrandamist ka kõrgete ametiisikute poolt. Härra Enn Tarto poolt väljapakutud sõnastuse teine lause ütleb, et need lepingud, millega loobutakse põhiseaduslikust riigikorrast või muudetakse seda, on õigustühised. See on iseenesestmõistetav, sest seadus ei anna võimalust selliseid lepinguid põhiseaduslikul teel sõlmida. Siin on tegemist omamoodi tautoloogiaga, redaktsioonitoimkond arvab, et me peame vältima juriidiliselt ebakorreksete sätete sissevõtmist põhiseadusesse.

Juhataja: Proua Hänni, §118 kohta tundub olevat kolm alternatiivi: "Eesti Vabariik ei kapituleeru", §118 välja jätta ja kolmandaks §118 sõnastus, mille on esitanud hr. Tarto. Ja muidugi on olemas veel neljas variant, mida me kõik kindlasti toetame, mis on ka teie ees kirjas: Eesti riik ei kaota ühtki sõda, me võidame niikuinii. Ma usun, et ka selle ettepaneku vastu keegi ei ole ja kindlasti aitaks ka selle mõtte kirjutamisest põhiseadusesse.

L.Hänni: Jah, põhitekst, mida ma ei kommenteerinud, pärineb hr. Hair Rebase ettepanekust. Me arutasime nimetatud sätet ka koos riigikaitse toimkonna esindaja Rein Tammeaga ja tookord jõudsime kokkuleppele, et selline lühike tekst võiks rahuldada ka riigikaitse toimkonda. Aga antud juhul on meil tõepoolest valida kolme võimaluse vahel.

E.Tarto: Ma olen Põhiseadusliku Assamblee juhatajaga nõus, tegemist on minu meelest tõepoolest kolme variandiga, üks on, et Eesti Vabariik ei kapituleeru, teine, et üleüldse see paragrahv välja jätta ja kolmas on minu redaktsioon. Siin ma juhin tähelepanu, et väljajärgitud tekstis on kaks sõna ära jäänud, redaktsioonis on nii, et Eesti Vabariik ei kapituleeru, Eesti Vabariigi nimel jõuga ähvardusel allakirjutatud lepingud, millega otseselt või varjatult loobutakse Eesti Vabariigi riiklikust iseseisvusest või muudetakse Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda, on õigustühised. Ma arvan, et see on ka

piisav, me oleme siin juba selgitanud neid poolt- ja vastu argumente, ma ei tahaks olla nõus Liia Hänni selgitusega, et see sõnastus ei ole piisavalt korrektne, sõnastust saab ju parandada, kui see pole korrektne, ja ma usun, et on võimalik põhimõtet hääletada. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Härra Rebas ei võta paraku täna istungist osa, kas ta on volitanud kedagi kaitsma põhimõtet, mille ta on esitanud - "Eesti Vabariik ei kapituleeru". Härra Tarto rääkis samast küsimusest, kuid esitas pisut pikema teksti. Ei ole.

Lugupeetud kolleegid, seekord on küll vajalik konkureeriv hääletamine, sest meil on kolm varianti. Need kolm varianti on: §118 põhitekst - "Eesti Vabariik ei kapituleeru", teiseks - §118 välja jätta, kolmandaks - hr. Tarto esitatud §118 sõnastus) "Eesti Vabariik ei kapituleeru, Eesti Vabariigi nimel jõuga ähvardusel allakirjutatud lepingud, millega otseselt või varjatult loobutakse Eesti Vabariigi iseseisvusest või muudetakse Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda, on õigustühised").

Need kolm varianti lähevad konkureerivalt hääletamisele. Alustame. Kes on selle poolt, et põhiseadusesse jääks §118 põhitekstina - "Eesti Vabariik ei kapituleeru". Hääletame. Poolt 8. Teine variant. Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt 17.

Kolmas variant. Kes on selle poolt, et sõnastada §118 nii, nagu tegi ettepaneku hr. Tarto. Hääletame. Poolt 13.

Teine voor. Kes on selle poolt, et §118 välja jätta? Hääletame. Poolt 20.

Ja teine küsimus. Kes on selle poolt, et sõnastada §118 nii, nagu tegi ettepaneku hr. Tarto? Hääletame. Poolt 12.

Teises voorus on 20 häälega võitnud 2.variant, mille sisu on see, et jätta §118 välja.

Paragrahv 123.

L.Hänni: Paragrahv 123 lõike 2 kohta oli V toimkonna ettepanek lisada viimasele lausele "ootamata ära Riigikogu otsust". Redaktsioonitoimikond arvestas seda ettepanekut ja meil ei ole vajadust siin hääletada.

Juhataja: Kas on proteste? Ei ole. Jätkame.

L.Hänni: Siin olid veel hr. Ülo Seppa ettepanekud.

Redaktsioonitoimkond soovitas §125 jätta menetlusse. Kui hr. Seppa ei protesteeriks, ei oleks vaja siin praegu hääletust korraldada.

Juhataja: Härra Seppa. Aitäh.

L. Hänni: Terve rida ettepanekuid on laekunud VI toimkonnalt. Redaktsioonitoimkond jõudis seisukohale, et kõik need ettepanekud on põhjendatud ja vajavad veel ühist arutelu. Meie ettepanek oli täna hääletamist mitte korraldada. Kui VI toimkond sellega nõustub, siis võiksime edasi minna.

J. Rätsep: VI toimkond tänab redaktsioonitoimkonda põhjaliku sisulise töö eest ja me loodame, et järgmisel nädalal need vastuolud ühiselt likvideerime.

L. Hänni: Minu loetelu järgi on meile jäänud veel VII toimkonna apellatsioonid. Kõigepealt §145 lg. 2. Siin on VII toimkonna ettepanek kasutada sõnastust "valimisel on hääleõiguslik omavalitsuslikul haldusalal vastavalt valimisseaduses kehtestatud nõuetele." Redaktsioonitoimkond jäi oma endise ettepaneku juurde, et põhiseaduses peaksid olema seatud ka hääleõiguse piirid vähemalt vanuse puhul ja öeldud ka, et ta peab seal püsivalt elama. VII toimkonna ettepaneku arvestamisel jääks hääleõiguse küsimus täielikult seaduse otsustada, mida me nii tähtsas küsimuses ei pea õigeks.

K. Jürgenson: VII toimkond jäi oma endise seisukoha juurde, et vanuselist piirangut pole vaja sisse panna, jättes selle seaduse jaoks, ja ei pidanud ka võimalikuks meie ühes varasemas tekstis tuua sisse mingisugust püsiva elaniku või alalise elaniku mõistet ja sellist staatust ning seetõttu me pidasime vajalikuks pöörduda tagasi oma esialgse teksti juurde, kus on sätestatud ainult see põhimõte, et kohalikest munitsi-paalvalimistest võtab osa laiendatud ring, st. mitte ainult kodanikud, vaid kõik antud haldusalal elavad isikud vastavalt valimisseadusele. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kas meil on võimalik asuda hääletama? Jutt käib §145 lõikest 2 ja nimelt: kas alates teisest reast jätta välja kaks esitatud tunnust, kõigepealt, kes on saanud 18 aastat vanaks, ja teiseks, kes elab püsivalt vastava kohaliku omavalitsuse maa-alal? Nende tunnuste esitamise poolt on redaktsioonitoimkond ja nende tunnuste esitamise vastu on

omavalitsustoimkond. Palun, hr. Erm.

A.Erm: Kui tohib, siis väike täpsustus meie seisukoha juurde. Me ei taha niisugust sõnastust seepärast, et me ei suutnud määratleda, mis on alaline või püsielanikkond, see tuleb niikuinii seadusega sätestada. Me ei ole paiksustsensusse kehtestamise vastu, aga seda me siin ei reglementeeriks.

Juhataja: Palun, kas saame hakata hääletama või hr. Eller soovib veel tingimata sõna? Palun, hr. Eller.

I.Eller: Vanuse tsensusse kohta on meil viide olemas §49, selletõttu ei ole vaja selles paragrahvis korrata seda sätet. Aitäh.

Juhataja: Alustame hääletamist. Kes on selle poolt, et §145 lõikest 2 jätta välja kaks piiravat tingimust, esiteks, kes on saanud 18 aastat vanaks, ja teiseks, elab püsivalt vastava kohaliku omavalitsuse maa-alal. Hääletame. Poolt on 8 ja vastu 18. Assamblee otsustas, et §145 lõikest 2 pole vaja välja jätta kahte eespool nimetatud tingimust.

L.Hänni: VII toimkonna järgmine apellatsioon puudutab §146. Ja nendel on ettepanek taastada esialgne variant ja lisada 2.lõige: "Omavalitsuse varasid, sealhulgas rahalisi vahendeid käsutab volikogu". Redaktsioonitoimkonna põhjendus sellise sätte väljajätmise kohta seisnes selles, et üldine põhimõte, et täidesaatval võimul peab olema teatud sõltumatus rahva esindusest, peab kehtima ka omavalitsuse tasandil. Kui omavalitsus kinnitab eelarve vastavalt §46 1.lõigule, siis valla- ja linnavalitsusel peaks säilima võimalus eelarve piires käsutada vabalt rahalisi vahendeid. Seetõttu me arvasime, et sellise piirangu sissekirjutamine põhiseadusesse (varasid ja rahalisi vahendeid käsutab ainult volikogu) piiraks liigselt valla ja linna täitevvõimu tegevust. Nii et me toetame §146 jätmist meie poolt väljapakutud sõnastuses.

K.Jürgenson: Toimkond arutas seda punkti juba enne, kui redaktsioonitoimkond nimetatud teksti kallal tööd alustas. Kahjuks puhttehnilistel põhjustel ei jõudnud meie sisseviidud muudatus redaktsioonitoimkonda, me jätsime sealt nimelt välja sõna "ainult", just sellega kõrvaldasime oma arust selle ohu, millest rääkis pr.Hänni. Selle sätte vajalikkust näeme selles,

et reaalses praktikas käsutatakse omavalitsuste rahalisi vahendeid ja varasid sundkorras tihtipeale ülevalt poolt allapoole, selle sätte järgi on volikogul alati õigus seda käsutamist delegerida. See pole siin välistatud. Aitäh.

Juhataja: Härra Jürgenson, palun veel kord lugeda ette §146 lõige 2, mida soovitatakse lisada olemasolevale tekstile. Palun kõigil tähele panna.

K.Jürgenson: VII toimikond soovib lisada sinna järgmise lause: "Omavalitsuse varasid, sealhulgas rahalisi vahendeid käsutab volikogu."

Juhataja: Asume hääletama. Kes on selle poolt, et lisada §-le 146 lõige 2 järgmise tekstiga: "Omavalitsuse varasid, sealhulgas rahalisi vahendeid käsutab volikogu." Hääletame. Poolt 19 ja vastu 12. Asswamblee otsustas täiendada §146 lõikega 2 järgmises redaktsioonis: "Omavalitsuse varasid, sealhulgas rahalisi vahendeid käsutab volikogu."

Juhataja: Palun, pr. Hänni, me oleme vist jõudnud preambula apellatsioonini.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid! Teie lauale on jõudnud preambula alternatiivne eelnõu, mille on esitanud I toimikond. Nagu ma juba ütlesin, oli I toimikond nõus ka sellega, et ka praegune versioon jääks menetlusse. Soovitan küsida I toimikonna arvamust, kas me täna jõuame hääletamiseni või ei. Redaktsiooni-toimikond oli seisukohal, et me võiksime nimetatud küsimust täna hääletada.

Juhataja: Teeme seda. Pr. Hänni, kas te soovite midagi lisada?

V.Salum: Ma ütleksin sama, mida ütles hr. Kaido Kama, need motiivid on samad, lükkame selle preambula hääletamise järgmisele korrale. Kõik saavad rahulikult tekstiga tutvuda ja seda omalt poolt siluda, nii et jätame preambula hääletamise järgmisele korrale.

Juhataja: Aitäh, hr. Salum. Juhatus aktsepteerib teie kui toimikonna esimehe seisukohta. Hr. Kaalep, palun.

A.Kaalep: Väga väike märkus. Kas ei saaks selle preambula hiidpika lause eesti keele seisukohalt korrektseks teha? Ma tean küll, et see sõnajärg on võetud Eesti eelmisest

põhiseadusest, aga see ei tähenda, et me keeleliselt seda parandada ei võiks. Paneksin ette sõnastada ta niimoodi (ma esitan ainult struktuuri): kõikumatus usus arendada oma riiki, mis on loodud, tuginenud, okupeeritud, mis on rajatud, mis on kaitseks, mis on demokraatlikuks, võttis Eesti rahvas 1992.aasta rahvahääletusel vastu järgmise põhiseaduse. Niimoodi oleks lause korrektne. See on minu väike ettepanek.

S.Sovetnikov: Lugupeetud kolleegid! Minu arvates on meil preambulas väga hea tekst ja me peame aru saama, et me ei kirjuta mitte ajalooõpikut, vaid me arutame siin meie põhiseadust. See preambula tekst, mille meile pakkus omal ajal Kaido Kama, oli minu arvates väga hea. Ja meie võime hääletada juba seda alternatiivi. Aitäh.

Juhataja: Tänan, hr. Sovetnikov. Juhatus aktsepteerib siiski hr. Salumi kui toimkonna esimehe seisukohta. Ja see on Assambleele teatavaks tehtud.

Lugupeetud kolleegid, tänane arutelu näitab, et on väga valus, kui toimkonna või assambleeliikme mõtteid ei aktsepteeri Assamblee tervikuna. Küllap veel valusam on hr. Adamsil, kelle eelnõu me võtsime aluseks ja tegime sellega tont teab mida, igal juhul tegime sellest Assamblee eelnõu. Ma palun kõiki, ka teematoimkondi olla siiski valmis tegema teatavaid mööndusi, sest põhiseaduse eelnõu ei saa koosneda mitte ainult teematoimkondade tekstidest, vaid peab olema üks tervik. Juhatus soovib meelde tuletada, et nagu me kokku leppisime, on apellatsioonide esitamise viimane tähtaeg tuleva nädala kolmapäeval kell 10. Tõsi, apellatsioonide vaadatakse läbi tõenäoliselt ka tulevikus, kuid seda seoses ekspertide tööga ja küllap meil tuleb arvesse võtta ka neid seisukohti, mida esitatakse pärast põhiseaduse eelnõu avalikustamist. Juhatus soovib samuti meelde tuletada, et 14.detsembril tuleb meil lõpetada kolmas lugemine ja pärast seda avalikustada koostatud põhiseaduse eelnõu. Pärast 14.detsembrit asuvad intensiivselt tööle eksperdid ja tuleb koguda neid arvamusi, märkusi ja ettepanekuid, mida toob endaga kaasa eelnõu avaldamine.

Härra Raigi ja paljude teiste assambleeliikmete poolt tehti nädal aega tagasi mitmeid ettepanekuid selle töö korralda-

miseks. Täna juhatuse istungil arutati neid küsimusi ja otsustati järgmiselt.

Pärast eelnõu avalikustamist laekuvate ettepanekute, märkuste, arvamuste läbitöötamine peaks olema redaktsioonitoimkonna funktsioon. Eelnõu avalikustamise järel peaks aga juhatus koordineerima vajalikku selgitustööd, selleks pole vaja luua eraldi organit.

Juhatusel on laekunud redaktsioonitoimkonnalt ettepanek ja see osaliselt ühtib hr. Raigi poolt nädal aega tagasi tehtud ettepanekuga täiendada redaktsioonitoimkonna koosseisu. Juhatusel on ettepanek Põhiseaduse Assambleele täiendada redaktsioonitoimkonna koosseisu hr. Kaalepiga, juhatus loodab, et hr. Kaalep osutab redaktsioonitoimkonnale ja Assambleele hindamatut abi eeskätt eelnõu keelelisel toimetamisel. Ma palun, et lugupeetud kolleegid avaldaksid oma arvamust, kas ja millisel kombel on võimalik hr. Kaalepi lülitamine redaktsioonitoimkonna koosseisu. Ma tuletan meelde, et konkureeriva hääletamise tulemusel oli hr. Kaalep ülesseatud kandidaatidest esimene redaktsioonitoimkonnast, kes jäi välja. Palun, kuidas me selle küsimuse lahendame? On vägivald. Õige. Härra Leissonil on õigus, tegemist on vägivaldaga. Härra Vahtre, palun.

L.Vahtre: Ma arvan, et me lahendame selle küsimuse väga lihtsalt. Me hääletame, kas arvata hr. Kaalel redaktsioonitoimkonna koosseisu. (Hääled saalist.)

Juhataja: Härra Kaalep, palun.

A.Kaalep: Ma tänan usalduse eest ja pean sellele lisama, et mul oli päris hea meel, kui mind redaktsioonitoimkonda ei valitud. Ma oleksin palju aega võtnud ja ajapuuduse pärast olengi natuke kõhklev, aga kui ma saaksin redaktsioonitoimkonna tööd abistada niimoodi, et ma õigel ajal saaksin lõpliku põhiseaduse projekti teksti oma kätte üheks terveks päevaks. Ühesõnaga paluksin võimalust, et ma ei peaks võtma kõikidest istungitest osa. Kui ma saaksin ühe päeva rahulikult lõpliku variandiga töötada ja selle siis redaktsioonitoimkonnale esitada, siis võtaksin ma hea võtaksin ma hea meelega redigeerimistööst osa, nii et paluksin kaaluda sellist varianti.

Juhataja: Redaktsioonitoimkonna töö organiseerimine

lasub pr. Hännil. See on kindlasti väga kerge ülesanne, sest pr. Hänni on korduvalt meid informeerinud sellest, et assambleeliikmete osavõtt selle toimkonna tööst on niivõrd laialdane, et selle toimkonna tööd on raske organiseerida. Ma usun, et pr. Hänni saab siiski nende asjadega hakkama. Proua Hänni, palun.

L.Hänni: Lugupeetud kolleegid, redaktsioonitoimkonnal oleks muidugi väga hea meel näha oma ridades hr. Ain Kaalepit. Isiklik osavõtt redaktsioonitoimkonna tööst on äärmiselt vajalik, sest koos keelelise redigeerimisega kerkivad üles ka sisulised probleemid ja seetõttu oleks vajalik, et kui hr. Kaalep saaks, lülituks ta siiski isiklikult redaktsioonitoimkonna töösse.

Juhataja: Tänan. Lugupeetud kolleegid, kas ma tohin panna hääletamisele küsimuse täiendada redaktsioonitoimkonna koosseisu assambleeliikme hr. Kaalepiga? Palun, kas keegi protestib? Proteste ei ole. Kes on selle poolt, et valida Hr.Kaalep täiendavalt redaktsioonitoimkonda. Hääletame. 26 poolt, 1 vastu, 5 erapooletut. Assamblee on teinud otsuse valida täiendavalt redaktsioonitoimkonna koosseisu hr. Kaalep. Tänan. Härra Salum, palun.

V.Salum: Tänan selle võimaluse eest. Kuna ikka korduvad vanad argumendid ajaloolise preambula vastu ja meie arvamused on siin kolklikult ühte- ja teistpidi, siis, et teie aega kokku hoida, soovitan taas üle vaadata rahvusvaheliste ekspertide kõnede stenogrammid lk.18 ja 20. Kanada juristi Macphersoni hinnang meie põhiseaduse kohta oli väga kiitev ja lk.18 on kolmas punkt, kus ta arvab, et põhiseadus peab püüdma avaldada ühiskonna põhilisi väärtusi, ajaloolisi juuri, millest põhiseadus tuleneb jne. Nii et ta pidas väga vajalikuks ajaloolise osa kajastamist. Et teil ei oleks otsimisega palju tööd, siis lk.18 ja 20 on väga pikad põhjendused, ja hääletamine läheb siis kiiremini. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Härra Salumi ettepanekul me lükkasimegi selle küsimuse arutamise edasi. Ma loodan, et hr.Salumi sõnavõtt ei tähenda selles küsimuses teisele seisukohale asumist. Me lükkasime ikkagi selle küsimuse arutamise edasi, eks ole?

Sõna on teematoimkondade esimeestel, kes soovivad organisatsioonilistes küsimustes midagi öelda. Palun. Proua

Hänni, palun.

L.Hänni: Lugupeetud redaktsioonitoimkonna liikmed, palun pärast istungi lõppu jääda saali, et arutada edasise töökorralduse küsimusi. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Ma luban endale ühe kommentaari. Kallid kolleegid, kellelgi ei ole keelatud pöörduda pr.Liia Hänni poole, kellelgi ei ole keelatud osa võtta redaktsioonitoimkonna tööst. Kui on aga võimalik, siis palun hoiduda täiskogu istungil selliste küsimuste esitamisest pr. Hännile, mida on võimalik esitada näiteks täna või siis redaktsioonitoimkonna koosolekul, mis kohe algab. Täna teid. Härra Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud juhataja, ma palun vabandust, kuid ma palun veel kord selgitada Assamblee tegevust tulevikus. Kas ma sain õigesti aru, et pärast eelnõu rahva ette minekut Assamblee tervikuna enam sellega ei tegele, tegeleb ainult redaktsioonitoimkond?

Juhataja: Ei. Nüüd on küll juhatust väärsti mõistetud. Ja on kena, et me saame veel kord selgitada.

Assamblee tegevus lõpeb siis, kui eelnõu on pandud rahvahääletusele. Assamblee täiskogu peab tingimata kokku tulema pärast seda, kui eelnõu on avalikustatud ja selle kohta on laekunud arvamusi, ettepanekuid ja märkusi. Pärast seda, kui eksperdid on andnud oma arvamuse. Reglemendi järgi on Assambleel lausa kohustus nimetatud arvamused, ettepanekud, märkused läbi vaadata ja vajaduse korral neid arvesse võtta.

Nagu me kokku leppisime, toimub täiskogul ka see viimane, ma ei tea, kas kõige tähtsam, aga igal juhul viimane hääletamine, kus me otsustame, et just sellise konkreetse eelnõu me anname üle Ülemnõukogule. Täiskogu töö kindlasti jätkub. Palun, kas keegi toimkondade juhtidest soovib veel organisatsioonilistes küsimustes sõna? Härra Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Aitäh. VII toimkonna järelejäänud liikmed võiksid ka hetkeks siia jääda. Aitäh.

Juhataja: Veel kord suur tänu pr. Liia Hännile, suur tänu redaktsioonitoimkonnale, suur tänu teile, lugupeetud kolleegid. Täna istung on lõppenud. Me kohtume teiega täiskogu istungil nädala pärast reedel, jälle kell 11. Kõige paremat! Head öhtut!